

א ו מיי פייב מנהל הדת
ה' ס קמ לאון רמב
טעו"ת י"ד פ"י רמב ענין
טו:
ז ב מיי פייב מנהל הדת
טעו"ת עמוד ה' ה'
טעו"ת אר"ח פ"י מר"ח
טע"ב [6]:

תוספות

שנית אם ארחץ אם לא ארחץ היכי דמי
שמואל ע"ה לפר"ק (ת"ח)
נדר: אם לא ארחץ
בפי' פשרה. ולק [פ"ה]
שאל תרחץ איכא עינא
דכוותי שלא אתקשט
בגפם לבלוך הוא. וליט
קרוי קישוט: איאל אמר
כחז מרחי קשמו ולעולם
דקשטו ולעולם שלל ארחץ
ולא רחץ ולעולם דלמי קיש
על ארחץ ל"ח הי"ט
כמו רש"י ז"ל דה"ה
אפילו כוון אחר דה"ה
בארחץ הו"מ מוקמינן לה:
בר"מ ור"ע א"ע"פ שאמר
בבבלי. בתפוסת המטה
בנעילה הסגול בנתיבה
ויכסה ופליגה ופשיה
אין עשה כרת אלף על
האפילה דהו עמי והו
ככלל כל הנפש אשר
לא תפוסה [ונכרתה] וחי
אמרת דמטעם דרמיה
הו עמי ופליגה עמי
למינן כו"מ וכו"מ דכפרת
בנדר לוינו' דק' מ"ד
פר"ק וכו"מ בעמי משפט
היי' אומר הנפש אלף
נפש וכו"מ איכא עינא
זו [אכרת נפש] הו אומר
או אפילה ותמי' וכו"מ
רחש' עמי עמי דמוקרי' א'
עמי א"ן חייבין עליה
ועד קשה לה"ר משאל
מחלוקת מ"ה דפשיה עמי א"ן
מקרי' אלף אלף מקרי'
רחש' עמי אלף אמרי'
מיתבאר דהנה נפיק א"ן
אקורא חש' קר' דעמי
ר"ל דנפול לא הו עמי מן
הטורא וקרא דעמי הו
אקמחבא בעלמא דלקרי'
עמי וק' הו אקמחבא
להכא: מילתא דידע
ענינא השתא רחש' לא
ידע השתא. כ"ו ב' כו"מ
דמונע תפול איכא נכרת
אלף למיס ריסי: [רבתב
לענות נפש]. דמשת
להכא יהי נדר עמי:
רמ"ד ר"י וי"א אר"י וי"א
דלמי רחש' א"ן כה עמי:
היי"ן של בני העיר הי"ן
א"ן אחרים. כגון בפירוש
ששוחן מלכות משין
חיי"ן קודמין דרש"י וחי
א"ן עמי קודמין:
בביתן. מקום כינוי
נדרים כניסאן קודמת
ונתמרי' לעבכ המיס עד
שיכבו רבי יוסי אומר
כניסאן קודמת [מחי
אחרים] משום דלמי ט'
לנפול: השתא בביתא. של
נדרים אמר ר' יוסי ויש
זו נדר גוף כולו לא כ"ס.
כיגון דנדרים אילמא ליה
יומא מרחילת גוף:

שנית אם ארחץ. וכדפרקינן הנחת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ. אם לא ארחץ היכי דמי מה תלמה צענין זה: אם לא ארחץ נמימי משרה. מיס ששורין בהן פשתן שהן סרוחין ביותר דהיכי מעבד תרחץ בני משרה איכא עמי לא תרחץ ממשרה הנחת רחיצה עליה: דכווסיה דקמני אם לא אתקשט נגפמ לכלוך הוא. שהוא מטוקף ומסריח. וליטנא בעלמא קשיא ליה היכי קר' ליה קישוט דלדרכה לכלוך הוא: אלף דאמרה הנחת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ ושבויה של ארחץ. והשתא לא לריכי לזוקמה צלומרת אם ארחץ היום אלף צלומרת אם ארחץ סתמא לעולם משמע דמ"ק סני דיש בה עמי נפש ורבי יוסי סני דלית בה עמי נפש. וליכא למיפך השתא כדפרקינן למיני רבי יוסי אומר מנאי זה אין זו עמי נפש דלף אפשר למיני הכי דהא קמני ושבויה של ארחץ דלית ציה [תנחף] ולא ש"ך למימר מנאי זה. ונראה צעני דלמי נקטינא מנא להני מרי גוויי לאשמועינן רבותא דרבנן ודריי יוסי דרבנן דלף על פי שלל חל הנדר לגמרי מפר ומשום רבותא דרבנן נקט מילתיה בתנאי ומשום רבותא דרבי יוסי נקט שבויה של ארחץ בלא מנאי ורש"י דמילתא מהשתא לא מני מפר דברחיה לרבי יוסי ליכא עמי כלל: אין ענוש כרת אלף על האוכל והנפשה. דכמיני כל הנפש אשר לא תפוסה והאכלתיה איכה עמי שיש זו אכוד נפש ח' אומר זו אפילה ושתיה וכל העושה זו מלאכה דכתיב זה כרת: כי רחץ ימיני כרת. דהא לא מעני נפשיה. וצדין הוא דמני לשנויי ליה דנהי דרחיה מוקרי' עמי א"ן חייבין עליה כרת דהא צענין עמי נפש שיש זו אכוד נפש ובעמי רחיה לימא אלף דרכא פקוה אפי' אליכא דנהי מנאי דלית להו ה' דרשא כדאיתא פ"י יום הכפורים: וימנא ידיעה ענינא השתא. דהיינו אליכא דצלותו יום מינכר ענינא ורחמנא לא קפיד ציום הכפורים אלף צעני

שנית אם ארחץ. (א) זה דהו עמי נפש לרבי יוסי כדאית ליה ולרבנן כדאית להו: אם לא ארחץ דקמני היכי דמי (אילומא) דאמרה תימכר הנחת רחיצה עלי לעולם אם לא ארחץ בני משרה. מרחץ איכא יוול ואע"ג דרחסא מיהו משום דאין המיס יפייס ויש להן ריח רע הויל יוול ור' יוסי סני מרחץ ואין כך כלום דכהיה יומא לא שמיא יוול: דכווסיה גני קישוט. דקמני סיפא אם לא אתקשט דאמרה תימכר עלי הנחת קישוט כגון כיוול ופירכוס אם לא אתקשט נגפמ לכלוך הוא שחנפט מסריח: לעולם. כדאמר מעיקרא דלסרה הנחת רחיצה עליה לעולם ומנאי' חלף קמני דהכי אמרה אם ארחץ (א) [ושבויה שלל] ארחץ דליתמכר עליה רחיצה לגמרי אפי' צוימנא חלף וחי נמי דאמרה הנחת קישוט עלי לעולם כגון קישוט דכפדי צענין וקישוט בשמים אם אתקשט אפילו פעם אחת ושבויה שלל אתקשט כלל ורבי יוסי לטעמיה דליוול לא חייס כלל וליכא עמי נפש. וליכא למיפך נמי כדפרקינן לעיל דלמיני מנאי זה אין זו עמי נפש דהכא ליכא מנאי כלל דמרחש' שבויה אבתריה ועקרה לה: אע"פ שאמר כגון. בכל הני דלית בהו זד עמי ברחיה וצביקה וצנעילת הסגול וצמטמיס המטה: אינו קייב עליהן כרת אלף על האוכל ועל האופה והעושה זו מלאכה. דלף מייבא תורה אלף כהני דכתיבי כהני' (א) גני יום הכיפורים דכתיב תענו את נפשומיכם משמע שחנפט יודעת הענין וחסו עמי אליכא ושמיא דרגיל בהו וכיון דלף אכיל ההוא יומא ידיעה ענינא: רחיצה לא ידיעה ענינא. דלאו כל יומא רגיל למירקן והשתא נני כי לא רחץ לא הו ינכר הענוי: אלף גני נדר דכתיב לעולם נפש. משמע שמידי לענות ויינו נמי רחיצה דלמיכא לדי עמי נפש ורש"י מיימר לה: מעיין אלף בני העיר. שמושך והולך לעיר אחרת ואין זו אלף כדי קישוט שמייתן של בני אותה העיר הרשות צדין לקוממו

שלא ילך לנחותה עיר אחרת שלמטה הימנה לפי שהמים שלהן הם המים כדכתיב חיייהן קודמין לחיי אחרים: ואם יש בה כדי חיייהן של אלו ושל אלו ואין בה להסתפק ממה ששאר מלכותו מעיין אלף כדי צמתן של בני אותה העיר: כניסאן וצביסאן אחרים. אם יש זו כדי מיתון וכדי צמתן של בני אותה העיר ואין בהם ששאר צמט מעיין אלף כדי צביסאן בגדיהן של בני העיר: חיי אחרים וצביסאן. שיש לבני העיר ולבצמתן להסקות מנעין אחד ואין צביסאן להם אלף זה ואף חיי אחרים מלויין זו ואין זו אלף כדי שיעור של אחד מהן: חיי אחרים קודמין לצביסאן. ויניחוס לבני אותה עיר אחרת לחיייהן ואל יכבדו זו בגדיהן: השתא צביסאן. דבגדיהן קאמר ר' יוסי דלית בהו לערלא ולהכי צביסאן קודמת: ח' גוף כולו מינעיא. דלית ציה עמי כשאינו רוחץ: צביסאן

דמינכר בההוא יומא: גני נדרים דכתיב כל נדר וכל שנועה איסר לענות נפש מילתא דאיתא ציה לדי עמי. דקרא הכי משמע דכיון שדרה מנחילתה לענות נפש מיפר: ורמי דרבי יוסי אדר' יוסי. אלף דרבנן אצרבנן כל קשיא דנהי דמניעת רחילת הגוף הו עמי צבגדיה ליכא לערלא כולי האי ועד דאפילו מננא לומר דליכא לערלא צביסאן ככרחיה אפילו הכי מלו אמרי רבנן דמי אחרים קודמין אלף דרבי יוסי אצרבנן יוסי קשיא דלי צביסאן לדידיה אית בה לערלא כולי האי עד [שצביסאן] קודמין לחיי אחרים כל שכן דסבירא ליה דברחילת הגוף איכא עמי נפש. זה ג"ל: מעיין של בני העיר. הויל אלף צעיר חיייהן וחיי אחרים חיייהן קודמין לחיי אחרים שיש אלו מספיק לשתית כולן שמייתן קודמת לחיייהן קודמין כדדרישין בראש פקד איזוהו ע"ך (ג"מ טז). מדכמי' [ויקרא טז] וחי לחיך עמי: כהמין וכמה אחרים צבתן קודמת. אם אינו מספיק לנחמה

השתא. שיער הענין זו כיום דהייט מנעית אפילה ותמיה אלף מנעית רחיצה א"ן הענין יכר זו כיום: אבל בני נדר כרתב לענות נפש. משמע נדר שיכא לנפול לדי עמי נפש ויחיי רחיצה: מעיין של בני העיר. כגון שמי פירוש התקפתן ממשין אחד רחין העלוים לעבכ את המיס עד שישמו דכתיב וחי לחיך עמי [ויקרא טז] וחי לחיך עמי: רבי יוסי אומר בביתן קודמת לחיי אחרים. אלמא חשכ אפי' לצביסאן עמי נפש וער מנחילת:

למיני ר"ה בקו"ת (כ"ט א)
(מ"ז ג"מ ק"מ ד' דג"ל א) (י"ב)

למיני ר"ה בקו"ת (כ"ט א)
(מ"ז ג"מ ק"מ ד' דג"ל א) (י"ב)

איזהו נשך פרק חמישי בבא מציעא

סב

עין משפט
נר מצוה

והי אחיך עמך. רישיה דקרא ברבייתא
 אם ישנו שניהם ימותו. כלמא שאין מספיק לשניהם: ואם יש
 אחד מגיע לישנו. וימצא מיס: עמך. מיך קודמין: אינהו הוא
 דאין חייבין להחזיר. כדמלתה ס' רבנא כהגזל במלה (ב"ק דף ק"ב)

והי אחיך עמך לדידה הוא דלאוהריה
 רחמנא אהדר ליה דמיני כהדך
 דספיקיה דקרא ארישיה קאי אל תא
 ואם לקמת החזר אבל לנדיה לא
 אזהר: דזין הוא גו'. כרבי יוחנן
 דהאי וחי אחיך לכדריע: המסוים.
 שניכר שהוא גול ואביהם מוכר בה
 לקולו: ד' פנחס כסוף מומר
 נקודס (מגיגה דף ט"ו): גולנין קריה

הב"ח
 רבי דמיני
 זמן: (ט) שם
 החזיר אינהו
 זין חייבין
 אבהון מי
 שם וזאי
 זם כגזי דמי
 זמר ונמק:

הש"ס
 רבינא לרב
 קמנו פו ע"ה
 זכרי דף ק"ב
 ז"ה וז"ה דף
 ש"י ד"ה מ"ה
 ז"ה:

הגר"א
 ה' מנא, כפי
 ז"ב וז"ב כ"י
 ז' כחז כחוס'
 ז' כ"י כ"י
 ז"ק ז':

אי עשה תשובה מאי בעי גביה. למ"ד רביית קלושה יולאה
 נדיינין פריך ספיר דהיה לו להחזיר ואפילו למאן דלמנר
 אינה יולאה מ"מ הוה לו להחזיר משום לעו וזכרתי וכיון דלא
 חשש גם בניו אין להם לחוש לכבודו: גז"ל מאי אע"פ שגבו
 איבא. וז"ל דלף על פי שגבו משום
 מלוה ברביית נקטי וי"ל דל"כ גולנין
 למאי תננהו פשיטא דלמחזיר להכי
 איצטריך ליה לשנויי הגולנין מאי ניהו

מלוי ברביית:
 תנאי היא. וז"ל דהגזול
 (ב"ק דף ז') משני
 דמחזירין לנפח ידי שמים ואמאי לא
 משני נמי הכא הכי והתם נמי אמאי
 לא משני תנאי היא כדמשני הכא וי"ל
 דהכא קאמר אליבא דר' יוחנן ולדריה
 דלמנר אינה יולאה דדיינין אף לנפח
 ידי שמים אינו נרץ להחזיר ולכך לא
 מלי לשנויי הכא אללא תנאי היא

וסוגיא דהתם אחי כההוא תנא דאית
 ליה יולאה דדיינין דפריך אהיהו
 דרייתא דסברה דמן המורה מחזירין
 אללא משום מעשה שהיה תקנו דאין
 מחזירין פריך מהך דרייתא דהוא
 לחזר הסקנה ותנאי דהכא נמלקן
 אם יולאה דדיינין מן המורה ודלא
 [א] כפי ריבין דפירש לעיל למורה ניתן
 שיש לו להחזיר מיראת שמים ולא
 להשכון על פי צית דין:

מאי קום עשה דקרועי שריא.
 פרש"י וכולהו סניחא להו כותמיה
 דר' יוחנן דאי גבו אין מחזירין דמו
 ליכא קום עשה להסדורי רביית
 ופלוגתייהו בלא גבו וקשה דמעיקרא
 פריך אדר' יוחנן ומשני תנאי היא
 ופלוגתייהו ברבי יוחנן דחיי דכולהו
 סניחא להו כותמיה כל שכן דלמנר
 ליה ספיר טפי וי"ל דמעיקרא דחיי
 סבר דפליגי בלא דאין תקח מחזיר
 נשך ופליגי ברבי יוחנן ורבי אלעזר
 ומסיק דכולהו אית להו דר' אלעזר
 ולא נקי אללא דאל תקח משום
 פליגי בלא דלא תשימון והיכא דלא
 גבה עדיין הרביית דח"ק סבר מד
 כשנכתב השטר נגמרה השומא והוי
 כאילו גבה כבר ואין עוד תקנה
 לתקן הלאו דלא תשימון ור' נתניה
 ורבי אלעזר [ב"י] סברי לאו דשומא
 ממלא תלי וקאי שאל יקרע השטר
 קודם שיגזה פטור והמקשה לא הנין
 יפה טעמו ופריך אי כגזי דמי כו'
 וזי לאו כגזי דמי אמאי חייב לרבנן
 ומשני לאו כגזי דמי וטעמייהו
 דרבנן דסברי משעת מתיבה נגמרה
 השומא וז"ל והיכי כ"ד מעיקרא
 דפליגי בלא תקח הא אמרינן לקמן
 (דף ט"ה) דערב אינו עובר אללא משום
 לא תשימון בלכד וי"ל דהיינו כשהערב
 לא קבל רביית מן הלוה אללא הכא
 שהערב קבל רביית מן הלוה ומתנו
 למלוה לכך חייב גם משום אל תקח
 לח"ק ואם חלמנר ואמאי לא דמי
 דכולהו סניחא להו כ"י אלעזר ופליגי
 אי חייב על לאו הנימק לעשה אי

לכו"כ פטור:
 איצטקו בתורת מקדון אחא ליריה. דלמנר (לקמן דף ט"ז): מי קדמו
 חמין באלכאלי כמו כן היימי שומרם צדיק ומוכרם ציוקר:
 לקח

2

כ"א ב"ג ד"ג מ"י פ"ד
 מהל' מל"ה וז"ה הל'
 ד' סג' לאון ק"ג טו"ש
 י"ד ט"י ק"ח פ"י ו'
 ה"ז ה"י ט"ס הל' ג' סג'
 ס"ס:
 ו' ד' מ"י ט"ס הל' ב'
 וממ' ט"ס טו"ש ט"ס
 ס"י ק"ס פ"ה:

תורה אור השלם
 1 אל תחך פאתו וישך
 ותריפתו וזראתו מאלהיו
 וזר אהוד עמיה:
 ויקרא בה לו
 2 אלהים לא תפלה
 וקשיא דקעך לא תארו:
 שמות כב כו

מוסף רש"י
 אכן חייבין להחזיר.
 דכתיב והסניח את הגזלה
 אשר גזל והי' את גזול מדי.
 דקיימהו בשניי רשות.
 וקסבר רש"י יוכי כרשות
 לוקח דמי (ב"ק דף:). וכל
 דבר המפורש. דבר הניכר
 לרבים זו היא שגול פלוג
 והנחה לורשו (שם).
 בעושה מעשה עמך. זה
 לא עשה מעשה עמו ואין
 חייבין בכבודו (שם). ומאי
 ניהו מלוי רביית אע"פ
 שגבו מחזירין. וי"ל לא
 גבו דמעיקרא שטרם (שם).

5

ש א י ל ת ו ת

ד ר ב א ח א י ג א ו ן

ע ם ר א ש ו ן ל צ י ו ן ו ש א י ל ת ש ל ו ם

ו ב י א ו ר ו ש ל ה ג א ו ן ר ב י נ פ ת ל י צ ב י י ה ו ד ה ב ר ל י ן ז צ י ל

ה ע מ ק ש א ל ה

ע ם ה ו ס פ ו ת ר ב ו ת , ה ש ל מ ו ת ו ת י ק ו נ י ם מ ת ו ך כ ת ב י ד

ב מ ד ב ר - ד ב ר י ם

ה ו צ א ת מ ו ס ד ה ר ב ק ו ק . י ר ו ש ל י ם

ראה זו לדעת הרמב"ם ע"ש. מיכו למשיב דעת רבנו דס"ל כהני"ף וחוס', יש ליישב דמ"מ משכחה גם בשעת המינים שיהא טעון ברכה לאחריה במקומו, כגון דמסובין וקצועין לפת ודלתי דמ"ג א' דמינו דמכני הסיצה לפת מכני הסיצה ליון, וכו' קציעותא שפיר, ובזה הלופן ודלתי כל שבעת המינים טעונין ברכה לאחריהן במקומה.

פרשת ראה אנכי

קמו שאלתא דמחייבין דבית ישראל

לרחומי חד על חבריה שנאמר כי יהיה בך אביון בך אחיך באחד שערך א' והיכא דבר אחפיה הוא חייב לאחפיה דכתיב כי פתוח תפתח את ירך לו * וכל שאינו מרחם אין מרחמין עליה מן שמיא ולא מיחשב מזרע אברהם שנא' ולא ידבק בידך

דמחייבין ביי בוי. דכתיב

וכן דכתיב ביה לא נמלא זו בשליל. א' והיכא דבר אחפיה הוא חייב לאחפיה. דכתיב כי פתוח תפתח וגו'. אסיפא דקרא

סניך דכתיב ובעצט תעביטנו, והני' במכילתא משפטים פויט רבי ישמעאל אמר. אם כסף חלוק את עמי מוכה ולא רשות אתה אומר מוכה או אינו אלא רשות כשהיא והעצט תעביטנו מוכה ולא רשות, וכן הביא הרמב"ם ריש ב' מ"ז. ואע"ג דבספרי וגמרא כתובות דס"ג ב' דריש זה המקרא לענין דקדק, ורי"מ ורבי יהודה מפרשי בעצט למי שאין לו ואינו רוצה להתפרנס מזדקק נותנין לו לשם הלואה ונותרין ונותרין לו לשם מתנה, והעביטנו ליש לו ואינו רוצה להתפרנס משלו שיעשו לו הלואה וגובין לאמר מיתה, ורי שמעון מפרש האי קרא למי שאין לו ואינו רוצה להתפרנס מזדקק שאומרים לו כהא משכון וטול כדי שתזום דעתו עליו, הא מוכה כיט ס"ל דקאי בצדקה כמשמעות אחת פרשה בכלל ולא במלוב דגמ"מ, מכ"מ יתחא שפיר דעת רבנו והרמב"ם שלמדו מכאן מלוב גמ"מ, ומתחלה נבין עיקר מחלוקת ר"ש ורי"מ במאי קא מפלגי. וחו ק' הא דלא יישב ר"ש כתיב בעצט, והתוס' כתבו שם דר"ש ס"ל כר"י שם דברה תורה כלשון בני אדם, ונתקשו ציטוט הדבר, אבל לו נראה דעיקר לשון בעצט משמעו הלואה לאחד בלי משכון, וכן פ"י והעצט גויס רבין ואתה לא תעביט, ור"ש אונקלוס חופשיני, ואע"ג דכתיב הלואה כי השב צדקך משאה מאופה לא תבא אל ביהו לעבוס עבוס, וכרי כאן משמעה עבוס הוא משכון, מכ"מ כד דייקת גם כאן מבורר דעיקר הוראה עבוס הוא הלואה, מדלא כתיב לא תבא אל ביהו להעביט, אלא משום דכיה במשמע להלוותו, מש"כ כהוב לעבוס עבוס דמשמע פ"י בעבוס השני הוא כגוי שם החפץ על שבה בשביל פעולת הלואה וכו' משכון משכון, ואמר לעבוס עבוסו להשכין משכונו, ונתעב משם עבוס פעולה, כענין שרי הרמב"ם דפ"י בעשניות ריש מס' תרומות, אבל עיקר פ"י בעצט היא הלואה, מעתה כהא דכתיב בעצט תעביטנו כ"י במשמע ג"כ משכון מכפולת הלשון, מש"כ נלך ר"מ ור"י לפרש כהפל בשני מינו הלואה, אבל ר"ש לית ליה הא דיש לו ואינו רוצה להתפרנס משלו שיזדקקו לו, וע"כ קאי באין לו להוד, מש"כ פ"י באמת דקאי במשכון, ויתחא הא דכתיב כפל לשון, וכה ודלתי דלית ליה לר"ש דברה תורה כלשון ב"א בלי שום תועלת והוראה. כמו שכוונתו החוס' שם ובצ"מ דלי"א, אלא כ"פ כאן שדברה

תורה כלשון ב"א כדי ללמדנו איזה רמז, וכיוצא שפירשו ראשון לציון משכון, מיכו לא פ"י ר"ש דמיידי קרא באזכרה דגמ"מ כמשמעו וליטול משכון, משום דא"כ מה הוא לשון בעצט תעביטנו כאלו מלוב ליטול משכון, וס"ל לר"ש שאין בזה מלוב ולא ד"א ליטול משכון, ואם כן לכהוב שילוונו וממילא אי לא מהימן ליה

6

יטול משכון, משום כתי מפרש לענין דקדק שיעשו זאת לענין לפנים כדי שתזום דעתו עליו, אבל רבי ישמעאל לטעמיה במכילתא על הכפוק א"ס חבול חבול שלמה הכהוב ללמדך שחכא עושב מלוב ותכה נוטל את שלך. פ"י דמפרש שראוי לעשות כן לחבול שלא יאבד ממונו [והוא נגד כל דהני' במכילתא בשלש פרשה ויסע פ"א אחרים אומרים אם חבול תסבול אם חבלת חבלת אחת סוף שחובלים בך, פ"י אם דסקת למשכן סוף שתמשכן אחת], וכ"מ פלג טובה קמ"ל שכשר הדבר למשכון ור"י לטעמי' ברכות ר"פ כ"מ הובג דכס מזה ד"א וכן הלכה דלא כר"ש שם. ומעתה ס"ל לרבנו דבזה הלכה כר"ש דכ"מ דיש לו ואינו רוצה שאין נזקקין לו וכדעת חכמים דר"י שם, ובאין לו וא"ר להתפרנס אין הלכה כר"ש, ולא משום ישוב חכמים דברה תורה כלשון ב"א בלי שום רמז שהרי קוי"ל בצ"מ שם כל בני דרשי מפל לשון, אלא משום דכלכ כ"י ישמעאל שאמר דמלוב לכהוב מזה ד"א למשכון, וא"כ קאי בכל אדם, ומכאן למדנו שמלוב להלוות גמ"מ. וכיוצא דדייק רבנו בלישני' וכ"כ דבר אופי' הוא כ"י פ"י שראוי להלוות לו ואין משע שיאבד מעותיו וכ"י ישמעאל, וע"י ריש ס"י ל"א וריש ס"י קי"ד ומש"ש, ואחרי רבנו ב"א הרמב"ם ז"ל ומלא דבריו בחר היטיב בלשון במכילתא. ונראה דמ"מ ראה להפסק, ולפרש בזה מחלוקת דל"י בצ"מ ד' פ"ב ב' דכ"מ שומר חבירה. כרז יוסף, וכהא במלוב לר"ך למשכון קמפלגי מ"ס מלוב קא עביד שכלוכו, ומ"ס לאו מלוב קעביד כ"י ופ"י החוס' בשם ר"ש שאינו רוצה להלוות לו בלא משכון, ור"ל דפליגי בזה גופא, אם מלוב להלוות בלי משכון, וא"כ מה שהוא נוטל משכון להנחתו קעביד ואינו מלוב, משו"כ כ"י ש"מ, ואם נימא שמה"מ אינו מלוב בלא משכון, א"כ כ"י גופא בכלל במלוב, וכו' ש"ס כמו שומר חבירה. ובזה מיושבת קושית החוס' שהקשו שמכ"מ מלוב קא עביד, שבלא משכון אין לו להלוות כ"י, כדנר פשוט אללס דכ"י הוא, אבל באמת מחלוקת תנאי היא, וכ"י דכ"י היא ור"י יהודא דמשנתיו לא ס"ל כ"י. וכיוצא דר"י לטעמיה בכהוב דמפרש בעצט תעביטנו במלוב בלא משכון, אבל כה"ק ור"ש ס"ל כ"י ישמעאל, וכ"י קוי"ל דמלוב עכ"מ ש"ש, הכי דכלכ כ"י ישמעאל, והנח באמת החוס' דפסיקא לכו שכוין כ"י הוא, הוא עפ"י קושיתם שאינו מחובב להלוות בלי משכון, לטול ד' פ"י ד"ה דקא תפסי ליה לאגרי, אמאי דסיק לאשכוחיה טעמא דמלוב עכ"מ ש"ש, נימא משום דתפסי ליה לחובב, כמו דל"י החס לענין אומ"ן דמז"ה

שבת קנ"ה

7

ראשון לציון דמשרה כיו שיש לכרע משום דהפוס ליה לאגריה, וישבו דתס לא איתכניא מלוה מדי, דאין מרוס צמכ שכלוה, ממה. שלא כיה מלוה ולא כיה לו משכון, ולכאורה קשה הא הוא מחויב לכלוות, וא"כ המשכון הוא לכלחות, דתפס אחוזה וכו'. ש"ש, ומכ לי אומן שטופס לשכר או מלוה שטופס צמכ שמחויב, אלא כהוסי לטעמייכו שאינו מחויב לכלוות צלי משכון, וא"כ שפיר קאמרי שאינו נעשכ ש"ש, שכרי אס לא כיה נוטל משכון לא כיה מחויב לכלוות, אבל לפי דברינו דתיסקיל דמחויב לכלוות צלי משכון הקו"ל, נימא דמשרה כיו ש"ש דהפוס לי אחוזה, ונראי ישוב אחר על קו ההוס, דכגמי מדייק צאומן דהפוס ליה לאגריה, דלא צבי למיעל ולמיפק אזוי, ולא קאמר שלא יכפור, וכיונו משום דכפירי

כיו מסיק ב"ק פ"א: ס. כיו מסיק ב"ק פ"א: ס. כיו מסיק ב"ק פ"א: ס. כיו מסיק ב"ק פ"א: ס. כיו מסיק ב"ק פ"א: ס.

ד"ם ודף קי"ז צי אסור לכליל עלמו צממון חצירו אלא לריך לשלם, וכן פסק צממ"ט סי' חכ"ו סק"א, ומכש"כ דרשאין לקבל מעות לפני הגתוה וצחוספהא דצ"מ שלהי פ"א מקור צכייסא זו שצביא רצונו צממוך שאס וש מ"ס דו. לבס ולחמרים

בידך מאומה מן החרם ב) וכתוב ונתן לך רחמים * כל המרחם בידוע שהוא מזרע אברהם וכל שאין מרחם בידוע שאינו מזרע אברהם ולא מיבעיא דאפשר ליה דחייב לעשות צדקה אלא * אפילו עני המתפרנס מן הצדקה יעשה מהן צדקה שנאמר ועניתך לא אענך עוד אמר רב יוסף שוב איז מראין לו סימני עניות: ואילו בני מתא דכרו גהרא ואית מתא אחריתי דלית להון מיא מיתבעי להון למיתן להון מיא למישתי דכתיב וחי אחיך עמך ג) ואי אמרי * ניתן לכוך דמי בירא לא מיתבעי למינסב מינהון דתניא * עשרה דברים התנה יהושע וזה אחד מהם מעיין היוצא בתחלה מסתפקין ממנו כל בני העיר * ואי ליכא בההוא למישתי איגון ובני מתא אחריתי חייהון קודמין לחיי אחרים: ל

יולא אלא שחס חפרו צדך שניכס וכו' ואלו לכם ומלך כדון ודאי אין לכם אלא דמי חפירי צב קאמר רצונו דלא מיתצטי למינסב מנהון ולכיות שון צוכות כמים וזו כ"י תקנת יבושע שאין כמים שייכין אלא למקום שטיפתן כאשר יבוא. והנה פ"י בהקנה מפרשו רש"י וחוס' דמעין כנוצט צחלקו של יחיד שייך לכל בני העיר ומשום כיו הקשו כהוסי מכה דאי צע"ג ד' מ"ז דמיא דנצטי מלרטי' כיו מ"ס של יחיד, וישבו לחלק צין חפר לילא מאליו ע"ש, וא"כ לא שייכה תקנה זו לשתי עיירות דרק כה של יחיד גרע יבושע לבני שירו אבל ודאי צשחי עיירות נשאר על עיקר דין. ולפי זה כפי' אין לדברי רצונו מקום, אבל כהוסי ע"ז שם כהבו צוכ"ל ר"ל ואינן יולאין חוץ לשדיכס, דאלו כיו יולאין חוץ לשדיכס כהני' מעין שילא צחחלה צני העיר מסתפקין ממנו כיו לפי זה פ"י בהקנה שאין כולכים צנכר כשוטף אחר במקור שילא ממנו אלא כולכים אחר כשטיפה, וכן דעה הרמב"ם פ"ה מהלכות נזקי ממון שכתב צוכ"ל וכן ההנה שהמעין כיוולא צחחילה צני חותכ העיר שילא צצבולס מסתפקין ממנו אע"ג שאין עקרו צחלקס ואין לאחרים לכסהפק עמכס ממנו עכ"ל. ופ"י שהמעין כיוולא כיונו ממקורו ושוטף למרחוק זכו צו צני העיר ששוטף שם אע"ג שאין במקור צחלקס, וכיים ואין לאחרים כיו ר"ל אפי' כיה במקור מעיר חתרה אין לאחרים של חותכ העיר טענה לכסהפק עמכס מחמה שצמקור מחלקס, ולמד הרמב"ם דזה כדון שייך אפי' צשחי עיירות מדברי רצונו אלו, דאי אמרי צני מחא אחריתו שצמקור יולא מצין שניכס ניתן לכוך דמי כירא וכמים גם שלנו לא מחצטי למינסב מנהון דלא הלי צמקור אלא צשטיפה מתקנת יבושע דתניא עשרה דברים כיו ולשון התקנה קאי ציחוד שילא במקור מחלקו של יחיד ושוטף על כל העיר וכ"י בהקנה דמסתפקין צשוכ כל צני העיר שכולכין צחר כשטיפה. וכיונו דאמר רצ"ה ונחתין

אסור, וא"כ נטילה כמשכון אינה אלא כמבריה ארי, ואינו צוב ש"ש דאצרוחו ארי לאו כנאכ מיקרי, משא"כ למיזל ולמיפק אזוי כדרך כהומן ודאי מיקרי כנאכ, וזה א"א צמשכון שצקבלים על כלוה, דמי לא משכחה משכון דלא חש כלוה לפדותו כלל, וא"כ יכא לריך למיעל ולמיפק אזוי, משא"כ אומן, דמסתמא הצע"צ שמתקן או עושכ לו כלי נלך הוא לתשמישו, ויכא לקבלו. וזה פשוט, אלא שכהוסי לטעמייכו צצ"ק דר"ט דאפי' אצרוחו ארי אינו אלא כ"ז שכארי מרחוק, ולא כשהוא מוחזק צידו, וא"כ גם כפירי לגמרי אינה נחצנה לאצרוחו ארי, אבל שיטת רש"י אינה כן, כמע"כ שם כהוסי צצמו ז"ל, ומחצחר כישוצ כמוש"כ וביח שיטת ר"ח ז"ל. ב) וכתוב ונתן לך רחמים. כיו. צכא ג"כ אסיפא דקרא סמך, דכתיב ונתן לך רחמים ורחמך וכרצך כאשר נצצט לאצותיך, ודרשו ז"ל ונתן לך רחמים שיתן לך מדה כרחמנות וצצביל זכ ורחמך שירחמו עליך ג"כ, כאשר נצצט לאצותיך, מי שיש לו רחמים מוצעו של אצוה. רש"י צינה. ומפרשו אשר נצצט לאצותיך שיכוי לך מדה כרחמים, וכיו מפרש צצמיר פ"ה וד"ר פ"ג. הא דכתיב ושמר ה' אלכרך לך אה צצרות ואה כחסד אשר נצצט לאצותיך, שנצצט שחכה לך מדה כחסד ע"ש, וכדאי פ"י בערל מקרא אחרונה. ג) ואי אמרי ניתן לכוך דמי כירא כיו. ככ"ל. דתני עשרה דברים כיו לכאורה קאי על הא דלעיל דלית למהא אחריתו וכצוה ראיכ שא"ל לשלם מדתני עשרה דברים כיו וא"י שם אמר רבה צר"ה ונותנין לבס דמים וליה כילכתא כוחמי וכן צצין צעל ראשון לציון ורשם עלה כיו מסיק צצ"ק דפ"א צ, אבל אין זו אלא הימא, מכ שייך תקנת יבושע לכאן, כהס כ"י בהקנה שלא יכא יחרון לצעל המעיין על כל צני העיר ואפי' מעות אין לו מצני העיר שמים שייכים לכולם צשוכ אבל ככה דרק משום פקוי' מחוייבים ליתן לבני עיר אחרת מ"ס אבל כמים הוא שלכס, ואמאי לא יקבלו חשלומוין וכדאי צצ"ק

ונתתיו לו דמים, פי עכ"פ דלריכין לשלם לו דמי המקור וליח הולכתא כוותיה, אבל רבינו הוסיף דכ"כ בשתי עיירות שהולכין צהר השטיפה ולא אחר העיר שהמקור שם וכמשי"כ הרמב"ם. ובש"מ כתב בשמו של הר"ם מברקסטא וז"ל ומטין הוולא מחלכ בני העיר שילא בגבולן מסתפקין ממנו אט"פ שילא בשדכ המיוחדת לאי מבני העיר אינס יכולים לעכב על בני העיר מליכנס ולשאוב כ"י ולא אחרים עממם אלא מדעתם אט"ג שאין עיקרו בגבול עכ"ל. גם כ"ל עומד בדרכו של הרמב"ם דכל תלוי בשטיפה אלא שהעמיק עוד דאומה תקנח לא ה"י אלא לתועלת רבים וכיוצו דדיוק לשון התקנה בני העיר כ"י וא"כ אפי' ילא מחלק לאובן ושטף לחלק שמעון לבדו, אין שמעון יכול לעכב ג"כ על כל בני העיר, דעפ"י דין המים של ראובן אלא מלך התקנה הולכים אחר השטיפה אבל לא לתועלת היחיד נתקנה, אלא בשביל כל בני העיר. עכ"פ עיקר פ"י זה מדברי רבינו למדנו, ולא כרש"ל צ"ש"ש שם שדחה פ"י הרמב"ם בקו' תלושות ע"ש. צריך למישר חני דכרו נהרא כ"י. ד"ל. ד) וכן הלכתא. משמע דפוסק כ"י יוסי אט"ג דיסידאח הוא משום דשמואל

לסכנת בהמתן וכניסתן, דסכנת למא ברור שימותו בלמא, משא"כ בהמתן וכניסתן אפשר שיצואו לידי סכנה, אבל כמכ צ"ל הולכין בדרך בלא בהמם ואינס מסתגפים, וכמכ צ"ל אינס צאים לידי שטמוס בהעדר הכניסה, אלא דמכ"מ ספק ס"ל כ"ל, וס"ל לת"ק דחייב להכנס בספק ס"ל בשביל ודאי פ"י של חצירו כמשי"כ בכ"י ח"מ ס"י חכ"ו בשם הגהמ"י, ור' יוסי פליג ע"ז, ופסק רבינו כ"י, ולא משום דשמואל קאי כוותיה אלא כיון דכ"י קאמר שמואל דיש בזה ספק ס"י, ממילא הלכך כ"י דאין להכנס בספק סכנת נפשות בשביל ודאי פ"י של חצירו, וכפסק הוא עפ"י הירושלמי תרומות פ"ט דר"א נתפס בהסכמתו א"ר יונתן יבנה כמת בסדיו, פ"י ישאר במקומו, ואין לנו להכנס במקום סכנה, ואט"ג דמסיים דא"ר שמעון או אנה קטיל או מהקטיל אנה איזיל ואשזיב בהילא והיינו שכי הגהמ"י דצ"י"ו א"י דיש להכנס בספק ס"י בשביל ודאי פ"י של חצירו אבל לא פסק רבינו כ"י, וע"י מש"כ פ"י שלח ס"י קציע אות ד' דר"ל עבד הכי במדה חסידות אבל כ"ל במילתא דבני העיר לא שייך להסתמך ולסכן טפלי דלאו בני מחילה יינכו אם אין הדיון כ"י.

ברם צריך למימר הרי דכרו נהרא בעו לחוררי מניהון ובני מתא אחריתי בעו למישתי וליכא להלין מיא אלא למישתי אינון וחוררי מניהון מאי כביסה שלהן קודם לחיי אחריתי או חיי אחרים קודם לכביסתן מי אמרינן במקום כביסה חיי אחר"י קודם או דילמא כיון דלא מחזורי מניהון אתו לידי צערא * והילכתא כביסה שלהן קודם לחיי אחרים ת"ש * מעיין שבני העיר מסתפקין הימנו חיייהן וחיי אחרים חיייהן קודם לחיי אחרים בהמתן ובהמות אחרים בהמתן קודם לבהמות אחרים כביסתן וכביסת אחרים כביסתן קודם לחיי אחרים חיי אחרים קודם לכביסתן ר' יוסי אומר כביסתן קודם לחיי אחרים * איסי בן יהודה לא על לפרקיה דר' יוסי אשכחיה * ר' ישמעאל ברי' יוסי א"ל מ"ט לא אתית לפרקיה דאבא א"ל טעמא דאבוך לא ידענא ולפרקיה עיילנא א"ל ומאי קושיא לך דא"ל דאמר כביסתן קודם לחיי אחרים א"ל הא מדאורייתא היא דכתיב והיו הערים להם לשבת ומגרשיהן יהיו לבהמתן ולרכושם ולכל חיייתם מאי חיייתם אילימא חיה ממש והא כתיב לבהמתם וחיה בכלל בהמה אלא מאי היא כביסה וקרי ליה רחמנא חיייתם * וטעמא מאי משום דשמואל דאמר ערבוביתא דמנא אתית לידי שיעמום * והילכתא כביסה הוויא חיותא וחיייהן וחיי אחרים חיייהן קודמת לחיי אחרים ד) וכן הילכתא:

ראשון לציון
8

הלבד
שם מוספת' בית
פ"י

יכריס מה,
ורדימוס ח"י
לפניו

גאון אכנתי,
משום דשמואל וכו'
דלית' שם ריש פת'
[והילכך ז"ל]

דמחייבין

דח"ק ור' יוסי היא פלוגתא דבן פטורי ור"ע בתיב צ"י צהר וכזבחה צ"מ ד' ס"ז א' שנים שהיו הולכים במדבר ואין ציד א' אלא קיחון של מים אם שותכו א' מגיע לישוב ואם שותים אותו שנים שניכם מתים דרש בן פטורי ישחו שניכם וימותו שנה' וחי אחיך עמך, א"ל ר"ע וחי אחיך עמך חייך קודמים לחיי חצירך, כך הוא בש"כ ובצ"מ כזבחה קלה בלשון א'. ולכאורכ דעת בן פטורי חמוכ, וכי בשביל שא"ל לקיים וחי אחיך מחוייב הוא להמית א"ע ס"ו, ואיזו תועלת תהי' מה שיתן גם לחצירו. אלא הענין דאם ישחו שניכם עכ"פ יחיו יום או יומים גם שניכם, שלא יגיעו לישוב, ואולי עד כה יודמן להם מים, משא"כ אם לא יתן לחצירו כ"י ימות צודאי בלמא, וצ"ל ר"ע ודרש וחי אחיך עמך חייך קודמין, והפ"י אפי' ספק חיותו קודמין כדאי' ביומא ד' פ"ה צ"י וחי צהר ולא שימות צהר, ודריש מכאן אפי' ספק ס"י דוחה כל המנות, דוסי משמע ודאי שלא יצא צהר ענין לידי סכנה כמשי"כ כה"י צד"ה ולפקס וה"י דכתיב וחי אחיך עמך ודרשינן חייך קודמין פ"י ודאי חייך קודמין.

וידוע

ראשון לציון

12/07/2018

וידוע דהכח כ"ט, וכוונו כ"י יוסי ומשי"כ לא הביאו כפוסקים צריחה זו כלל, דמורשה דר"ט וכמשל דשנים שבו כולכין במדבר למדנו שאין להכנס להשג ס"ג בשביל ודאי פ"ג של חזירו וכבר הוצא צריף ור"ט פ"ג א"ג א"ס לא מנר מדת חסידות ככה דירושלמי בעובדא דר"ל.

דמחייבין דבי דמיפרש

כו. שא"י זו מבוארת ופ"ה פ"ג צ"ג, ופיקר שאילתא זו מקומה כאן דפ"י זו כתיב וזנחה מבקרן ומלאך ואזכרי דס' וכמשי"כ פ"ה.

א) למידן דינא דקושטא.

כ"ל וכ"ה צ"ה. כן הניס הכ"ל ז"ל. ודריש מסיפא דקרא דכתי' ושפטו את הטע משפט לדק, ולאו הונו דכח רבנו פ"ה דכ"ס ר"ש ס"י ק"מ, דש"ס הזכיר על מניית הדיונים שיהיו יראי ה' למידן דין דקשוט כמשפ"ט צ"ה, והכ"ל מזכיר את הדיונים על דין חמת.

וה"פ דכספרי דריש מכהאי קרא ושפטו את הטע וגו' זה מנוי הדיונים, רבנו כדעת בגמרא ס"ל דריש אזכרה על מנוי הדיונים מדכתיב לא הטע לך אשליח וגו' כמש"כ פ"ה.

ואין לומר דבגמרא מפרש האי קרא ג"כ למנוי הדיונים ולפ"ה ולי"ה, אלא"כ שהרי פשטא דקרא מייורי באזכרה כדכ"ס מייורי נאמר לא הטע משפט מה תלמוד לומר משפט לדק, אלא זה מנוי הדיונים, ואי איתא דמנוי הדיונים יש ג"כ אזכרה מהיכא דתימי לפרש שלא כפשטא דקרא. ואין לומר דולא הטע וגו' דרשינן שלא יהא הדיונים שלא גמירי, ושפטו את הטע משפט לדק אתי להזכיר על מנוי הדיונים שיהיו דיונים יראי ה', שהרי הא ג"כ מדכתיב הונו לכו אשלים וגו' נפקא לן כמבואר בדברי רבנו כה"ס וע"פ צטטמא דמילהא דמשמעות דקרא כ"י הוה, וע"כ הכ"ל לדעת הספרי באזכרה שיהיו גמירי מייורי וא"כ תלמוד דין פליג, ורבנו כדעת בתלמוד קאי.

וה"פ דבציבור הספרי שופטים פ"ה א' כהצטו דע"כ ע"כ זו מזכיר צ"ה מומחין למנוה כיוחך ראו, דא"ו ראו כלל מלא הכירו פנים במשפט ג"ל, מכ"מ היונו להספרי דמפרש בלאו דלא תכירו פנים במשפט זכו צמניית דיונים, וה"כ אפשר לפרש ושפטו את הטע משפט לדק וכמשי"כ, אבל לדעת בגמרא לא מפרש בלאו דלא הכירו וגו' אלא דין שצ"ה שני צ"ה כמשמטו וה"כ ושפטו וגו'. ב) וכד אתו תרין כ"י דכתיב צדק צדק תרדוף. הכ"כ דרשות נשנו על הא דכתיב שני

פעמים, ע' ספרי וסנהדרין דף ל"ג, ורבנו מפרש כ"י דא"פ"ג שצ"ה נטוק אחד מכצ"ד ילדקכו פ"ה שנית א"ס אך כ"דק עמו, ולא יפוש כדיון על מלישות דעתא דכצ"ד דכצ"ד ש"מ"ר הא אלא סזו דקאתי אצתרת דר"ה. ומעין זכ דרשו צספרי צדיו נפשות מכאי קרא דתינא מנין ליולא מצי"ד זכאי שאין מחזירים אותו לחובש שנאמר לדק לדק תרדוף, פ"ה מ"י ש"ה לדק פ"ה אחד הלדיקכו צדיו הכ"כ לטולס ולא חשבו לכרשיעכו. מ"הו צדיו ממו"י אי אפשר לפרש כ"י צדיו א"י דולאי טעות מוזר כדיון, אלא צ"ה דיונים קאי וכמשי"כ רבנו, וכמה פנים לתורכ והכל לפי סברה חז"ל. מ"הו צ"ה חסר כ"י וכך הנוסחה פ"ה ודיני אסור לקבל שוחדא דכתיב ושוחד לא תקח ותינא ושוחד לא תקח ל"י כ"י. א"ה אפי' לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אסור כדכ"ה דאמר רב"ה מ"ט כ"י. כ"ה צ"ה, וע"י צ"ה ק"מ. ג) דאמר רבא כ"י מפרש רבנו טעמא דר"ה קאי על צריחה זו, וכ"י פ"ה מ"ט דשוחדא למכ אסור לטולס לזכות את הזכאי, ומפרש כ"ה מ"ט ש"ה ס"ה ס"ד ואין דעתו מתקרב ללד החובה לחייב א"ט ואפילו מתכוון לדין חמת, וא"כ ל"ל

קמח שאילתא דמחייבין דבית ישראל
למיפרש מחלבא ומדמא דכתיב כל חלב וכל דם לא תאכלו וגו' כוליה כדאיתא בפרשת אחרי מות * :

פרשת שופטים

קמח שאילתא דמחייבין דבית ישראל
א) למידן דינא דקודשא שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך ואסיר לדייני לקבולי שוחדא ולאצלוני דינא ולהכיר פנים שנא' לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שוחד ב' וכד אתו תרי בעלי דינין וטענין טענתהון ומודכי חד מיגייהו והדרין וטענין טעניתא אמידי אחרינא וחזי זכות לקדמאה לא לימא מר מסתייה דקא זכי בקדמיתא איחייביה השתא משום חלישות דעתא דבעל דיניה אלא אבל מילתא דחזי ליה זכותא חייב לזכו"י ולאוקמי דינא על קושטא דכתיב צדק צדק תרדוף חניא = ושוחד לא תקח למה נאמר אם תאמר שלא לזכות את החייב ושלא לחייב את הזכאי כבר נאמר לא תטה משפט אלא אפילו לזכות את הזכאי אסור לקבל שוחד * כדתניא א' * אמר רבא מ"ט דשוחדא כיון דמקבל מידי מיניה אקרב דעתיה לגביה והו"ל כגופיה ואין אדם רואה חובה לעצמו :

ברם לכאורה בצריחה צלוקה שוחד מצט"ד א' לזכותו א"ס הוה זכאי, אבל צלוקה משניכס צ"ה ליכא טעמא דר"ה, וקשה ט"ה כסוגיא דש"ס דף ק"ה א' ג"י קרנא דשקיל חיסתירא וכיכי עבד הכי וככתיב ושוחד לא תקח וכי הו"ה כ"י מילי היכא דלא שקיל מהרוויכו, דילמא אתי לאלווי דינא קרנא כיון דשקיל מהרוויכו לא אתי לאלווי דינא וכי לא אתי לאלווי דינא מי שרי וכתיב ושוחד לא תקח מה ה"ל א"ס ללמד שלא לזכות את החייב כ"י, ותמוז הא לא מוכח מכאן אלא צלוקה מא' פ"ה שלא להטות דמכ"מ אסור דילמא יטה צטעות אבל צלוקה משניכס מנלן דאסור וכמשי"כ פ"ה כ' וכיון דאסור לקבלו מחד אסור ג"כ לקבל מהרוויכו צ"ה ואפ"י משניכס יחד אפ"ג דלא שייך ש"ס האי טעמא וכמשי"כ בדרישה ע"פ עכ"ל. ולא נח דעתו צ"ה, דמ"ל להכ"ס להקשות בפשיטות מצריחה זו דלא מיידי אלא צ"ה. וחו כא"ך יפרש לשון בגמרא ובי"ה ה"מ היכא דלא שקיל מהרוויכו דילמא אתי לאלווי דינא, משמע דאפ"י בלא צריחה זו ידענו דאסור לטול מחד אפ"י לזכות את הזכאי דילמא אתי לאלווי, דאלח"כ כ"י מוצטו ל"כ ובי"ה כ"י קא אתי לאלווי דינא אלא פשיטא דלדא אסור אפילו אינו

סימן 55.

סוכות ק"ה.

טעות 55.

שאלות ותשובות

027072018744

ציץ אליעזר

027072018744

חלק תשיעי

כולל

תשובות בהלכה בירורי דינים וליבוני שיטות בענינים מעשיים
שונים. בראשו קונטרס גדול בדיני מעשר כספים. ובסימן י"ז
קונטרס רחב בהלכות רפואה בשבת, ובעיות כלליות.
בסוף הספר קונטרס מקיף מחולק לשערים ופרקים נקרא בשם
בעיות הלכה רפואיות בקיום התא המשפחתי
בדיני בדיקות לכשר הולדה ומניעת והפסקת הריון
והפרייה מלאכותית
הוצאה שניה

חנני ה'

אליעזר יהודה וולדינברג

חבר בית הדין הגדול

בן לאאמו"ר הרה"ג מוהר"ר יעקב גדליהו ז"ל

בעיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תשמ"ה לפ"ק

סימן כח

א. שפר שבת. ב. אם שייך לאסור הקפאת מים במקרה בשבת משום מבשל. ג. כיצד לנהוג כשישנים שני חולים מסוכנים ולפנינו ממות רפואה שתספיק רק לאחד מהם. ומה הדין אם אחד מהם רק ספק מסוכן. ד. ביאור בטעם פטול קרו של פרה לתק"ש. ה. אם מותר לדחות נתיח מילה לאחר חצות היום במדי לעשותה בהידור. ו. בן בכור ישראלית שילדה מנכרי אם יכולים ביד לפדותו ולברך בהכת הפדיון. ז. ילד שנולד ונתנוהו באונקובייטאר וחי יותר משלשים יום אי חייבים לפדותו אם הוא בכור, וכמו כן אם אח"כ מת אי חייבים להתאבל עליו.

ח. התשמשות בזוכית שנפלה ממשקפים ודין חזרתה בשבת. ט. עשיית זריקה לתוך הוריד בשבת. י. גלחול שבת עבור חרש או שומה.

ב"ה, אדר"ח מרחשון תשכ"ו, ירושלים עיה"ק טובביא

למע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם חובר חיבורים מחוכמים וכו'

מוהר"ר גדלי' פעלדער שליט"א.

רב דבית הכנסת "שומרי שבת" בטאראנטא, קנדה.

אחדשכת"ר באהבה וכבוד.

מכתבו היקר באישור קבלת ספרי החדש שו"ת צ"א ח"ח קבלתי בזמנו, ושמתתי על שמוצא בו ענין רב, כן קבלתי לאחר מיכן גם ספרו היקר החדש אשר בשם "שאלות ישרון" יכונה ומצאתי בו הפך, אך מסיבות שונות נתאחזה תשובתי עד כה, ואתו הסליחה.

ובזה אענה לו בקצרה על שתי הערותיו הקצרות שבמכתבו על הענינים שנידונים בספרי, וכן אכתוב לו כמה הערות והארות קצרות על ספרו ויהא זה לאור לכת"ר כי עיינתי בו.

א) מן שמעיר על מה שבסי' ה' בספרי כשאני דן בדבר המורה שמלמד הנחת תפילין בשבת, מדוע שלא נגעתי גם על אודות אם מותר לו לקבל שכר ע"ו. אשיבנו, דלא נגעתי מזה באשר לא נשאלתי כך, דהשאלה המורה ביותר היתה, והוא על עצם הלימוד, כמבואר שם, ועל קבלת השכר מפורסמים כבר בספרי הפוסקים צדדי דהיתר שישגן בזה, ומה ששואל לחות דעתי על כך, יעוין בספרי שם בסי' ט"ז פרק י"ג שדנקי בזה בהרחבה בנוגע לשכר שבת לרופא, ובאופן כללי יותר ימצא במה שכתבתי בזה בספרי בחלק ז' סי' כ"ח יעו"ש.

ב) ומן שמעיר השומת לבי לדברי בסי' י"ב בנוגע להקפאת מים במקרה בשבת, למ"ש בספרו

11

יטו"ר ישורון ח"ג עמוד רצ"ו לצדד לאסור זה משום מבשל תאן ע"י ספק הרמב"ם גמ"ט משבת היו שפוסק דבין שריטה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הר"ז חייב משום מבשל, והיה הכא כשנותן המים בהמקרה הלא גורם שיקשו ויהיו לדבר גוש, ואע"ג דאין ביטול אלא ע"י אש, החשמל הגורמת את הרוח המביא את המים לידי קרישה הוא האש המבשל, עכ"ל בספרו שם, ושואל לחות דעתי ע"ו.

ואשיבנו, דלדעתי אין כל הוה אמינא לאסור על כגון דא משום מבשל, וזה כמעט מביא

לידי גיחוך לחשוב כן, כי המבין יבין דאין בזה סוג ביטול כלל דמלכוד שהם צוננים כבתחילה, וכל חום אוננו בגורם להקפאתם, הרי גם לא בא אליהם שום סגע של אש בכלל ואף לא ע"י גרמא דגרמא, וטעות הדבר לחשוב האש-חשמל גורמת את הרוח המביא את המים לידי קרישה, כפי שתושב כתי"ר, דבפעולה זאת אין כל זכר לאש-חשמל, ורק חום היולי הבא ונוצר מתוצאה של יצירה חשמלית בתחנה המרכזית שאין לו כל שייכות לאיש, כפי הויתו בשם הוא שגורם לזה, והיינו דע"ו כח זרם זה הוא שנושבת במקרה רוח קרה מאד שמעלה הקרירות לנקודה שמקפא כל אשר בו, באופן ששום מגע של אש לא מגיע אליו, ואיזה הוה אמינא יש אישרא לחשוב לחייב על התקפאה משום מבשל? והאריכות בזה הוא אך למותר, ומיותר ממילא ליכנס גם לבידור על מה הוא החיוב כשמקשה גוף רך אי על ההקשה או דילמא על הריטוי שמתרפה עוד יותר בתחילת נתינתו שזה לא שייך בכלל בהקפאת מים, יעוין מ"ש מזה באגלי טל במלאכת האופה סי' ר' עיי"ש, בהיות ואין בכלל לנידוננו כל ענין לריטוי או קישוי באש וכנ"ל.

ג) ומדי דברו במכתבו בהתפעלות בשבח קונטרסי על הרפואה שבספרי שם, אוסיף לכתוב בזה

הערה קצרה הנוגעת למעשה.

בפ"י מקונטרסי שם אות י"ג הבאתי דברי שו"ת רדב"ו שהעלה דאין לו לאדם להכניס עצמו בספק סכנת גששות כדי להציל חבירו ואם מחמיר על עצמו בכך הר"ז חסיד שומה דספיקא הידיה עדיף מנדאי דחבריה ע"ש.

ועולה בדעתי דמזה תוצאות ללמוד גם על כגון חולה שהרופאים אומרים שנושקפת לו ספק סכנה לחיו ונתנו לו תרופה לזה והחולה הזה השיג בקושי התרופה הזאת, ונודמן לפניו חולה שנושקפת בודאי סכנה לחיו ונזקק ג"כ לזאת התרופה, והחולה שהק ספק סכנה לו מסתפק אם יש לו לתת התרופה שהשיג להחולה השני שנתן בסכנה ודאית, ולפי דברו תרדב"ו וז"ל שלא רק שאינו מקו"ב בכך אלא גם, זאת שאין לו להחמיר בזה וחומרתי היא קלות האש בחייו העצמיים ודינא הוא דאפילו ספק חייו שלו קודמים לחיי חבירו.

← אמנם ראיתי בפרי מגדים בא"ח סי' שכ"ח במ"ז סק"א שהעלה להלכה דאם יש אחד שודאי מסוכן עפ"י הרופאים וכדומה, ואחד ספק, ורפואה אחת אין מספקת לשניהם, הודאי דוחה הספק ע"ש, וזה לכאורה דלא כהנ"ז.

אבל יש לחלק, דהפרי מגדים מדבר רק לגבי דידן, דהיינו בהיכא שהרפואה היא לא של אחד מהחולים אלא של גוף שלישי, ולכן שפיר העלה דהגוף השלישי צריך להקדים להושיט רפואתו להנתון בסכנה ודאי, אבל בהיכא שהרפואה שייכת להחולה הנתון בספק הסכנה בזה יודה גם הפרמ"ג שאין לו למונעה מעצמו ולתתה להנתון בסכנה ודאית ובדומה למה שהעלה הרדב"ז הנ"ל, ומצינו לו להפרמ"ג דבמ"ז שם בסק"ז העלה ג"כ לפסוק כהרדב"ז דספק ידידה ודאי עדיף מודאי דחבריה ע"ש, וא"כ ה"ה דסבר לפסוק בכנ"ל גם בציור שלפנינו.

ומצאתי בספר חקר הלכה (להגאון ר' נפתלי הלוי לנדא ז"ל אבד"ק סטרעליסק) אות ח' בעניני חולה סק"ב שהעלה בכזאת גם מד"ע, דאי הרפואה היא של בעל הספק אין רשאי לתתה לחבירו כיון דהתורה אמרה חייך קודמין אי"כ הו"ל כממית עצמו ומה חיות דדמא דחברך סומק טפי דלמא דמא דידך סומק טפי ופשיטא דאינו רשאי לתתה לחבירו והוא ימות כיון דהתורה התירו ללקחה לעצמו וחבירו ימות (כבב"מ ד' ס"ב) שוב אינו רשאי להחמיר ע"ד תורה, אי"כ כיון דגבי פ"ג הספק כודאי אף אי נימא כדעת הפרמ"ג דגם בזה אמרינן אין ספק מוציא מידי ודאי והו כשאנחנו נותנים הרפואה, אבל כשהרפואה הוא שלו כיון שהתורה עשאה גבי פ"ג הספק כודאי אי"כ גם בזה אמרינן חייך קודמין משום דאי יועיל לו אין רשאי לתת לחבירו והספק גבי פ"ג הוא כודאי ע"ש, ולפי דברינו יש ראייה לכך מדברי הרדב"ז וגם לרבות מדברי הפרמ"ג בעצמו שהביא ג"כ לדברי הרדב"ז וסתים לפסוק כוותיה.

החקר הלכה שם מסתפק גם על האופן של הפרמ"ג כשהרפואה של אחרים, וכותב דלא ברירא ליה טעמא דמילתא דכיון דגבי פ"ג הספק כודאי אי"כ מדוע יהי' עדיף בכאן הודאי מהספק כיון דשניהן שווין לענין דינא, אך לאחר מיכן חוזר להסביר דינו של הפרמ"ג בעפ"י מה שכותב עוד לומר, דאי שניהן ודאין והרפואה שלנו ג"כ יש לספק איך עושין דהא דרש בן פרטא בב"מ שם דימותו שניהם ואל יראה א' במיתתו של חבירו עד שבא ר"ע ולימד חייך קודמין, אי"כ היכא דהרפואה היא שלנו דל"ש חייך קודמין אין לנו רשות ליתן לא' חשני ימות, ורק בספק ודאי אמרינן לדידן דאין ספק מוציא מידי ודאי ומחויבין אנו לתת לבעל הודאי, אבל בשניהם ודאין נראה דאין לנו רשות בזה, וא"כ זהו הטעם של הפרמ"ג שכ' דודאי דוחה את הספק בזה דאי

12

נימא דספק כודאי אי"כ לא יהי' רשאי לתת לשום א' אי"כ ימותו שניהם ואיך נימא דמספק ימות א' והספק גורם לנו קולא גבי פ"ג ולא חומרא וכאן יגרום הספק חומרא, לכן מניחין הספק ותופסין את הודאי עיי"ש.

וחידושי דינו זה של החקר הלכה בהיכא דשניהם ודאין סותר למה שראיתי בספר אחד ממחברי זמנינו שהעלה ההיפך מזה.

אולם נראה ברעת הבעל חקר הלכה בזה, דאין כוונתו שלא יתנו להם כלל מהרפואה רק כוונתו שלא יתנו זה רק לאחד אלא יתנוהו בין שניהם דבינתיים ירויחו כל אחד חיי שעה, ולאחר מיכן רחמי שמים מרובים לשלוח להם עזרתו מקודש בעבור זעם הדינים המתוחים עליהם, או שבינתיים יודמן לשניהם עוד מזאת הרפואה.

ובדומה לזה מבאר העמק שאלה בשאילתא קמ"ז סק"ד דברי בן פטורא בב"מ שם, דלכאורה דעתו תמוה, וכי בשביל שא"כ לקיים וחי אחיך מחויב הוא להמית א"ע ח"ו ואיזו תועלת תהי' מה שיתן גם לחבירו, אלא הענין דאם ישנו שניהם עכ"פ יתו יום או יומים גם שניהם, שלא יגיעו לישוב, ואולי עד כה יודמן להם מים, משא"כ אם לא יתן לחבירו הרי ימות בודאי בצמא עיי"ש, וא"כ ה"ה נאמר כן בהיכא שהרפואה שלנו דל"ש דברי ר"ע דחייך קודמין ואולינן בזה בתר דעתיה דבן פטורא, דמחויב לתתה ולחלקה בין שניהם וכנ"ל, ובכאן הוא בחלק מה עוד עדיפא מההיא דבן פטורא בב' שהיו מהלכין במדבר, דבכאן הכל הולך ובה רק בעפ"י אומדת הרופאים הן בקביעות הסכנה לזה כן לזה והן בקביעות המדה הרפואית שעליהם לקחת, ולכן יש מקום יותר לומר בזה יחלוקין.

ד) אגב. ראיתי בחתם סופר עה"ת פ' אחרי שכותב להקשות על דרשת חז"ל מקרא דוחי בהם שפקר"ג דוחה את הכל, וז"ל: אשר יעשה אותם האדם וחי בהם מזה למדו חז"ל ביומא בפרק יוחכ"פ ד' פ"ה ע"ב שפיקוק"ג דוחה הכל, ואין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, ובפסחים פרק כל שעה איתא ד' כ"ה ע"ב וכן גפסק הלכה בשו"ע יו"ד סי' קנ"ו דבשלשה אלו גלוי עריות וע"ז וש"ד יהרג ואל יעבור ותמוה מאד הלא וחי בהם שממנו למדו חז"ל שאין לך דבר עומד בפני פ"ג כתיב גבי עריות כמבואר מסידור הפסוקים וכי נאמר גבי עריות איפכא בתמיה ומצוה ליישבו עכ"ל.

ונלפענ"ד ליישב בהקדם למה שמצינו להתוס' ביומא ד' פ"ב ויבמות ד' נ"ג ע"ב וסנהדרין ד' ע"ד ע"ב ובעוד ראשונים שמבארים דבגילוי עריות היכא דלא עביד מעשה ליכא להך דינא דיהרג ואל יעבור עיי"ש, וא"כ נראה לומר דזהו זה מפני שילפינן גם זאת מקרא דוחי בהם

אשף אברהם

2 ובצפונת עין מ"א. ודמיונות והולך נראה מכוונר כמקורו אי' דלפניו על ידי עינים אסור. מה שמכאן הולאם שן מלפניו דר"ה ללא מתקנת הו', דמולד לנפשוהו, ולא דמי להולאם המת. והנה מיתום בעתה אף שאין זו שום מלאכה אסור על ידי עינים, כנפיקו א', אלא דקשה מה קא משמע לן דקשות דשנות דמקום ערך דמותה, לכן מבני דיש מלאכה דין מורה, קא משמע לן דהוא כמותה שאין סכנה וזרי אף במלאכה דין מורה על ידי עינים. והנה ענין שקולין יוגלגן או פילאוקין, עין טוב כ"ג, וליהי שם יבואר: ד כ"ג. עין מ"א. אפילו אין נמנית הדבר ההוא כמותה, אפילו הכי הולאין ויש זו עטולה כמותה, עוקין לו כל זכרון, עין עתיד משנה מוכן כ' הלכה י"ד, ועין אליה דכה אוח ה', ונמ"א חקל מיתא און, ומשמע אף על פי שאין כלל סכנה נמנית הדבר ההוא ואף אם לא יחממו כלל אפילו הכי הולאין ונרין לו קנה עוקין, ועין אוח א', וע"כ ר"ל בהם איה דיומא כלל, אם כן סוף שלל לזכרון כלל: ה וצ"ל לזכרון אפסן תר"ה. פין מ"א נקיים מר"ה אוח כ'. וצ"ל יחוס, הייא הכ"י וכלן עמוד ה' דיה מבין דלם און סכנה עמו און מתלק, ואין קיימא לן (משן מר"ה ספיק אן דלפניו ספק אם לא יעשה לו רפואה ו אפסכ לנא לדי סכנה כי או יבדד החלי מתלק, ומה שמכאן המהכר או שעשה אלל אסר מהם סכנה נפשות, פ"ה כעלם שם (פ"ק א) עני דופלס איה אונר לרין ואלר חומר און לרין, או ללא דוקא לרין שימות, אפילו רק יבדד החלי, ע"כ:

7c שכה (א) אובר. עין ט"ז. האריך לחלק בין מסייע בשעה שעושים עושה מלאכה, אין בו ממש ישרי אף כשעושה איסור תורה. כמו שכתב המ"א באות י"ז משבצ צ"ג א' ובתוספות שם ד"ה אמר, דאף באיסור תורה מסייע אין בו ממש, וכשר עבדו (ובסמך) אי"ה יבאר דאשרו דיעבד כשר, לא לכתחלה. אבל כשנסמיע מקודם עכו"ם, אז באיסור תורה לוקה, כמו במקף וניקף, וברבנן גם כן אסור. ועין י"ד (סימן קצ"ח וסי"ז) אות כ"א, ובקורות הכסף (סי' א) דשאני התם דנהיב וניקא י"ז, מן לא תקיפו, הניקף והמקיף במשמע, ע"ש. והט"ו אפשר טובר דילפינן מהתם לכל התורה דמסייע כי הא מקודם שעושה אחר המלאכה, יש בו איסורא. ודע, (דכהשיניצני) [דמהשינים] בכלל מחללין הוא ספק בעיא דלא נפשטא, עין מ"א (א) [סי' בן]. ונפקא מינה, אף קיימא לן אפילו הרבה שפיקוח מחללין שבת, כבסימן ש"כ"ט סעיף ג', מכל מקום אם יש אחר שוראי מסוכן על פי הרפאים וכדומה, וזה ספק. ודפואה אחת אין מספקת לשניה, הוראי דתה הספק, אבר הירוט הכותב, יש לי בענין זה כמה דברים פרטיים, אמרתי להעתיקן פה בקוצר. פשיטא לי דאיש ואשה שווין לפיקוח נפש, ואף תיזק פה יומן ואין ידוע אם כלו מדושו מחללין שבת, כמילה רחוק, דאזלין בהו דוכא הילך קיים, ואפילו ספק דוחה שבת. ועבד כנעני דמי לאשה בכל טייל. והלך מעכו"ם ושפחה, כמותה. ועל העכו"ם אין מחללין, ויש לספק, עובר א מחללין עליו שבת באין סכנה לאם, עין חו"מ (סימן קצ"ח) כח"ה בסמ"ע אות ח' שאין שם נפש עליו, ע"כ. דאם כן למה תורה חרי"מ דיל [והט"ו א. ט] במציה דהנה כרוף, ורוף אין בי זה בשב, רק שאין שם נפש. ודמי וולרות, שאין חייב מיתה, ואין ישראל נהרג על עוברין, הא איסורא יש. והמפשיט ידו למעי אשה והרג עובר שבמעיה יש לומר חייב מיתה וסילת נשמה, רוב נשים מתבכרות וילדה וולד קיימא, כדאימא ביבמות (לו, א), וסוקלין ושוסיין על הקוחות וקדושתן ט, א. וכל שכן רובא, ועין י"ד (סימן קצ"ח) כח"ה כ"ה ש"ד, אות ט"ז ורפך בן שבעה או שמתה מוהלין ממה נפשך, ואין מחללין שבת עליו, ואף ורפך פקוח נפש דוחה שבת, זה אחר, דרוב הדין אין יולדת לבענה, ועדיין צ"ע גם כנה. ועין ר"מ פרק א' מהלכות רוצח הלכה ט', כתב שיהו כרוף, דלא ורף ומש, דזאת מטיק בסנהדרין דף (פ"ב) [עב] [עב] י"ב שפטיא דרפי לה, ורש"י שם ו"ה י"א (אסון מנהדין עב, ב). ע"כ. ויש לומר כל זמן שלא יצא לאור העולם, כספק הוא אם הוא וולד קיימא, ואין ספק דוחה וודאי, גם חייב קודמים לחיו, כדאימא פרק ז' דאולנות משנה ר', דהיא נפש חשובה יותר, שההורג חייב מיתה, מה שאין כן נפש העובר, ועדיין צ"ע. וסכל מקום יש לומר דאם החיל יש חשש סכנה לה, ומחללין שבת בשבילה. עין כמשנה למלך בהלכות שבת פרק כ"ד הלכה ז"א, ברוף אחר חבירו להרגו בשבת ניתן להצילו בשפשו, ורוף אחר חייבי כריתות, ונחפץ לרובן דרי יורה [מנהדין עב, ב]. ע"כ. ויש לומר גם רבנן מגדים דמסרה נפשה, וסוכרים דאפגמה גם כן קפדה נמה שכתב רש"י שם ד"ה אגמה וכה דנעשית זונה, להר"מ חייבי לאוין השוקן ככל, נמי זונה, פרק ח"י מהלכות איסורי ביאה הלכה א, רק הולד אין ממוד. וצ"ע ביבמה לטרוק כהא גונא, אין מקומו פה. גם מה שכתב המשנה למלך פרק א' מהלכות רוצח הלכה ט"ז ברנף שהרג להמציל דנהרג עליו, ע"ש, ועין ירושלמי פרק ח' סנהדרין (הלכה טו) ופרק י"ד שבת (הלכה ד), ע"ש. ויש לטקפ ברנף אחר אחרותו ממוד, דלית פגמה, דולדה בלאו הכי ממוד, ואין ארייה לכוז בקהל, וגם כבר נעשית זונה מכיאה אחרת, אל ניתן להצילו בשפשו. ואם נאמר דמסרה נפשה לקטלא בחייבי כריתות, אפילו הכי אם אומרת הגיחו שלא יהרגי. גם כספק אשת איש שיש שתי כתי עדים או באופן אחר שהיה ספק חורה, ורוף אחריה, אם ניתן להצילו בשפשו, ונפקא מינה בכל זה אם נבל גל עליו וכדומה בעת רדופו, וכמו שכתב המ"א בסימן ש"כ"ט אות [ד], אם חייב מיתה און מחללין שבת עליו. דלאו דוקא מחתרת, הוא הדין כל כיוצא בו * . ועין מ"א אות א', ואי"ה שם יבואר עוד:

דאם עין חו"מ (סימן קצ"ח) כח"ה בסמ"ע אות ח' שאין שם נפש עליו, ע"כ. דאם כן למה תורה חרי"מ דיל [והט"ו א. ט] במציה דהנה כרוף, ורוף אין בי זה בשב, רק שאין שם נפש. ודמי וולרות, שאין חייב מיתה, ואין ישראל נהרג על עוברין, הא איסורא יש. והמפשיט ידו למעי אשה והרג עובר שבמעיה יש לומר חייב מיתה וסילת נשמה, רוב נשים מתבכרות וילדה וולד קיימא, כדאימא ביבמות (לו, א), וסוקלין ושוסיין על הקוחות וקדושתן ט, א. וכל שכן רובא, ועין י"ד (סימן קצ"ח) כח"ה כ"ה ש"ד, אות ט"ז ורפך בן שבעה או שמתה מוהלין ממה נפשך, ואין מחללין שבת עליו, ואף ורפך פקוח נפש דוחה שבת, זה אחר, דרוב הדין אין יולדת לבענה, ועדיין צ"ע גם כנה. ועין ר"מ פרק א' מהלכות רוצח הלכה ט', כתב שיהו כרוף, דלא ורף ומש, דזאת מטיק בסנהדרין דף (פ"ב) [עב] [עב] י"ב שפטיא דרפי לה, ורש"י שם ו"ה י"א (אסון מנהדין עב, ב). ע"כ. ויש לומר כל זמן שלא יצא לאור העולם, כספק הוא אם הוא וולד קיימא, ואין ספק דוחה וודאי, גם חייב קודמים לחיו, כדאימא פרק ז' דאולנות משנה ר', דהיא נפש חשובה יותר, שההורג חייב מיתה, מה שאין כן נפש העובר, ועדיין צ"ע. וסכל מקום יש לומר דאם החיל יש חשש סכנה לה, ומחללין שבת בשבילה. עין כמשנה למלך בהלכות שבת פרק כ"ד הלכה ז"א, ברוף אחר חבירו להרגו בשבת ניתן להצילו בשפשו, ורוף אחר חייבי כריתות, ונחפץ לרובן דרי יורה [מנהדין עב, ב]. ע"כ. ויש לומר גם רבנן מגדים דמסרה נפשה, וסוכרים דאפגמה גם כן קפדה נמה שכתב רש"י שם ד"ה אגמה וכה דנעשית זונה, להר"מ חייבי לאוין השוקן ככל, נמי זונה, פרק ח"י מהלכות איסורי ביאה הלכה א, רק הולד אין ממוד. וצ"ע ביבמה לטרוק כהא גונא, אין מקומו פה. גם מה שכתב המשנה למלך פרק א' מהלכות רוצח הלכה ט"ז ברנף שהרג להמציל דנהרג עליו, ע"ש, ועין ירושלמי פרק ח' סנהדרין (הלכה טו) ופרק י"ד שבת (הלכה ד), ע"ש. ויש לטקפ ברנף אחר אחרותו ממוד, דלית פגמה, דולדה בלאו הכי ממוד, ואין ארייה לכוז בקהל, וגם כבר נעשית זונה מכיאה אחרת, אל ניתן להצילו בשפשו. ואם נאמר דמסרה נפשה לקטלא בחייבי כריתות, אפילו הכי אם אומרת הגיחו שלא יהרגי. גם כספק אשת איש שיש שתי כתי עדים או באופן אחר שהיה ספק חורה, ורוף אחריה, אם ניתן להצילו בשפשו, ונפקא מינה בכל זה אם נבל גל עליו וכדומה בעת רדופו, וכמו שכתב המ"א בסימן ש"כ"ט אות [ד], אם חייב מיתה און מחללין שבת עליו. דלאו דוקא מחתרת, הוא הדין כל כיוצא בו * . ועין מ"א אות א', ואי"ה שם יבואר עוד:

באר היטב

למסור, וכן מבני חייבי מותם הגדולה [הנז"ל אות ד], והכח עוד ה"ו, ומעשה זה כמבט ח"ד סימן קל"ח דהנה שמיך בעלמה כיום טוב נלכח און זמנה לטול ומצ"ה נעכר יום טוב, שלא תמרו לעכו"ם סמנון למריה כיום טוב, מטעם שאי אפשר שיהיה נמשח ידה כמתחין לה, ע"ש. ועין מה שכתבנו בס' ש"ת כנ"ו [גם נקודות הכסף (פ"ק א)], והמ"א בסמ"ע ש"מ [יש המייקן לכה, לרין עין ח' להמיר נתיקור, ולכן מותר לומר לפס"ס להתקט, ע"ש:

למסור, וכן מבני חייבי מותם הגדולה [הנז"ל אות ד], והכח עוד ה"ו, ומעשה זה כמבט ח"ד סימן קל"ח דהנה שמיך בעלמה כיום טוב נלכח און זמנה לטול ומצ"ה נעכר יום טוב, שלא תמרו לעכו"ם סמנון למריה כיום טוב, מטעם שאי אפשר שיהיה נמשח ידה כמתחין לה, ע"ש. ועין מה שכתבנו בס' ש"ת כנ"ו [גם נקודות הכסף (פ"ק א)], והמ"א בסמ"ע ש"מ [יש המייקן לכה, לרין עין ח' להמיר נתיקור, ולכן מותר לומר לפס"ס להתקט, ע"ש:

מחצית השקל

[מנהגות אשון] דאפילו להוציא ספני הטכונא אסור, וההוצאה גם כן סכנה היא, עכ"ה. והשיך ב"ר סימן קצ"ח ונקחת הכסף סי' אן דחה דבר' הטי"ז, ואין חילוק בין הישראל המחיל לפיניו לא, אלא בכל ענין אין בו ממש, אלא היא דניקף שאני, דבמירוש רבחה תורה להחייב הניקף, וכדכתב שם רש"י [גמ' ג', ב ד"ה דאמן דכתיב וניקא י"ז, מן לא תקיפו, לשון רבים, לכלול גם הניקף, אלא דהש"ס פריך דאף על פי כן לא ילקח דהוי לאו שאין בו מעשה, ועל זה משני משום דמסייע, ורבה לומר על די זה הוי לאו שיש בו מכה, אבל בעלמא הכי דלא רבחה תורה להחייב המסייע און לא מחייבים ליה, ואפריען דבסמ"ע הסייד פורתא אינו דאוי לחייבו, ע"ש. ועין בהשוכח היה חכם צבי סימן פ"ב מה שכתב בזה: [פ"ק ד' כל בו]. א"ש כל ש"י שאין בו מ' כצ"ל, והוא דעה מגיד משנה שהיא מ"א בס"ק י"ז. אבל רש"י חולק, דבענין דוקא שיהיה מסוכן לאורו דבר, ע"ש במ"א: (פ"ק ח) ועין לקמן סימן תרי"ח. ו"א כפועל שבת שהביא דברי רבינו ירוהם, שכתב ח"ל, יש מי שכתב שכל דבר שאין בו סכנה עתה, אף על פי שירוב לבא ליה סכנה און מחללים אלא שבת דרבנן, עכ"ל. ובסימן תרי"ח מביאר דלא קיימא לן כחז"ה, שבת שם כמקור א' ח"ל, הולח כו' אם יש שם רפואה כו' שאומר אם לא יאכלו אותו אפשר שיכבד עליו החולי יומתכן, ואין צורך לומר שפא ימות, מאכילים אותו על פת, עכ"ל:

(סי' ט) המפסנר כ"י. צריך לומר שחלה כו' והוצאת שן מלאכה דאורייתא כו'. בהה נתן טעם דעל כרחק מירי שחלה ממנו כל גופו, דאי הוה הוצאת שן איסור דרבנן הוה אפשר לומר ומירי אפילו לא חלה כל גופו, ולא הוה רק פקעת חולי, ואפילו הכי הוה, דבמקצת חולי מתירים שבות רבונה, והיינו לומר לגוי לעשות שבות, וכמו שכתב מ"א לקמן סי' ק"ב ולפול סימן ט"ו [ע"פ ה]. ולכן כתב דהוי מלאכה דאורייתא, ולומר לגוי לעשות מלאכה דאורייתא לא הוה כי אם בחלה כל גופו, וכדלקמן סימן י"ז. והט"ו בס"ק א' חולק, וכתב, ניהו דאמייר במסכת ביצה דף כ"ב הוה לבחול ענין דהוי שבות על ידי גוי, ואמר ליה רב איש הא טר מסייע דעמיין ופתא, והשיבו מסייע אין בו ממש, מכל מקום האסורין טוף מכות אוד הניקף ואחו המקיף חייבים, ופריך והא הניקף לא עבדי כלום הוה לאו שאין בו מעשה, וש"ו (רובא) [רב אשין] במסייע, שמוסין השעושה, הוי דמסייע יש בו ממש. ודוקא כהאי דאמייר דחולה ענין כל אדם פחותהו, ולא מסייע ליה כחולה אלא לאחר כן בשעה שכוחן, כהאי גונא מסייע אין בו ממש, אבל בהאי דניקף, וקודם שמתחיל להקיפו צריך הניקף להותין השעושה, והיי כאלו הניקף מתחיל במלאכה, מסייע כהאי גונא יש בו ממש. ואם כן הוא הדין בהוצאת שן, דדרך האדם להיות פת חתום, וכשהגוי רוצה להוציא השן צריך הישראל לפתוח פיו, והוי דומיא דניקף גיט בו ממש. וגם הכ"א דברי מהרש"ל

לבושי שרד

(ג) מ"א מק"ד אף על פי שאין בו סכנה בפנינת הדבר הרואה, ל"ל:

14

יז היו לפנינו עניים הרבה וכו'. פקק כחלם דהוריות משנה קרוז ללשון רבינו זכריהא:

יח בד"א בזמן שהיו שניהם שוין וכו'. ג"ו שם במשנה ועממא דכתיב יקרה היא מפנימים יקרה מיכ"א הנכנס לפני

אביו. לא נמצא בדברי רבינו כחן אביו וכו' אי זה מהם קודם וכו' אלו מלואות מן אביו וכו' נביא השני פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו ואם היה אביו מלמד חכם פודה את אביו ואח"כ פודה את רבו והכי תניא בפרק במרוא דהוריות היה הוא אביו ורבו נשבי הוא קודם לרבו ורבו קודם לאביו ואמו קודם לכל ז"ל דהך דברייתא בשאלו אביו מ"מ כי היכי דלא מקמי אמתמי דלאו מליאות. ואפשר שהוא ז"ל סתם על מה שכתב בהלכות מ"מ אביו ורבו שניים נשביה פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו ואם היה אביו מ"מ פודה את אביו חמלה וכן אם היה אביו מ"מ אע"פ שאינו שקול כנגד רבו משיב אבדמו ואח"כ משיב אבדמו רבו ע"כ. והקשו עליו ממה שכתב סי"ב מהלכות גולה ואבדה פגע באבדה רבו ואבדה אביו אם היה אביו שקול כנגד רבו של אביו קודמת ואם לאו של רבו קודמת ומחוק קושא ז' אמרו שמה שכתב בהלכות מ"מ הוא טעות סופר ואין להלך בין רבו מוזהק דהתם איירי ברבו שאינו מוזהק ולפיכך אע"פ שאין אביו שקול כנגד רבו של אביו קודם שהרי כתב רבינו שם ג"כ ברבו מוזהק שלמד רוב חכמתו ממנו וכו'.

יז היו לפנינו עניים הרבה וכו' עד ת"ח קודם. משנה בסוף הוריות (דף י"ג.) ומ"ט וכל הגדול בחכמה וכו'. ומ"ט ואם היה אחד מהם רבו או

פ"ט א כל עיר שיש בה ישראל וכו'. כן נמשע בפרק קמח דבבבא (דף ס"ו.) ובסוף פאה:

ד בתעניות מחלקים וכו'. בפרק אחד דיני ממונות (דף ל"ג.) וירושלמי סוף פאה:

ה הקופה אינה נבנית אלא בשנים וכו'. משנה בסוף פאה. ומ"ט מומר להאמין לאחד המעות של קופה. בפ"ק דבבבא (דף מ"ו.) ומ"ט ואינה נחלקת אלא בשלשה וכו' משנה בסוף פאה. ומ"ט והתמחוי נבנה בשלשה וכו'. פרק קמח דבבבא:

ו התמחוי נבנה בכל יום וכו' עד כל צרכי קבורה. בפ"ק דבבבא:

כתב מהכ"ק ואשר תמהם על רבינו משה שכתב ל' יום לקופה ג' חדשים לתמחוי והאמת דבמרוא דיקן ברייתא הו"א אפי"ה. דעו כי חילוק נוסחאות היא בספרים שהרי מלמטה נשני ספרים בדברי רבינו משה ויש הוכחה לגירסת רבינו דבמקומה דפאה כתוב שלשים יום לקופה ולגירסת זו הטעם מפני שהקופה יומר מוכרתה מן התמחוי ואין לך מקום שאין זו קופה ויש מקומות שלא נהגו בתמחוי:

מ

א כל עיר שיש בה ישראל חייבין להעמיד מהם גבאי צדקה אנשים ידועים ונאמנים שיהיו מחזירין על העם מערב שבת לערב שבת ולוקחין מכל אחד ואחד מה שהיה ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו. והן מחלקין המעות מערב שבת לערב שבת ונותנין לכל עני ועני מוונות המספיקין לשבעה ימים. וזו היא הנקרא קופה: ב וכן מעמידין גבאין שלוקחין בכל יום מכל חצר וחצר פת ומיני מאכל או פירות או מעות ממי שמחנדר לפי שעה. ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים ונותנין לכל עני ממונו פרנסת יומו. וזהו הנקרא תמחוי: ג מעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל שאין להן קופה של צדקה. אבל תמחוי יש מקומות שנהגו בו ויש מקומות שלא נהגו בו. והמנהג הפשוט היום שיהיו גבאי הקופה מחזירין בכל יום ומחלקין מערב שבת לערב שבת: ד בתעניות מחלקים מוונות לעניים. וכל תענית שאכלו העם ולנו ולא חלקו צדקה לעניים הרי אלו כשופכי דמים ועליהם נאמר בקבלה צדק ילין בה ועתה מרצחים. כמה דברים אמורים בשלא נתנו להן הפת והפירות שאוכלים בהם הפת כגון חמרים וענבים. אבל אם אחרו המעות או החמשים אינן כשופכי דמים: ה הקופה אינה נבנית אלא בשנים שאין עושים שררה על הצבור בממון פחות משנים. ומותר להאמין לאחד המעות של קופה. ואינה נחלקת אלא בשלשה מפני שהיא כדני ממונות. שנותנים לכל אחד די מחסורו לשבת. והתמחוי נבנה בשלשה שאינו דבר קצוב. ומתחלק בשלשה: ו התמחוי נבנה בכל יום. והקופה מערב שבת לערב שבת. והתמחוי לעני עולם. והקופה לעניי אותה העיר בלבד: ז רשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי. ותמחוי קופה. ולשנותן לכל מה שירצו מצרכי צבור. ואע"פ שלא התנו כן בשעה שגבו. ואם היה במדינה

לה לפי כבודה: ז"ל היו לפנינו עניים הרבה או שבויים הרבה ואין בכים כדי לפרנסם או כדי לכסותם או כדי לפדות את כולם. מקדימין את הכהן ללווי. ולוי לישראל. וישראל לחלל. וחלל לשחוקי. ושחוקי לאסופי. ואסופי לממזר. וממזר לנתין. ונתין לגר. שהנתין גדל עמנו בקדושה. וגר קודם לעבד משוחרר. לפי שהיה בכלל ארור: יח במה דברים אמורים בשהיו שניהן שוין בחכמה. אבל אם היה כהן גדול עם הארץ וממזר תלמיד חכם. תלמיד חכם קודם. וכל הגדול בחכמה קודם את חבירו. ואם היה אחד מהן רבו או אביו אע"פ שיש שם גדול מהן בחכמה. רבו או אביו שהוא תלמיד חכם קודם לזה שהוא גדול מהם בחכמה:

פרק תשיעי

א כל עיר שיש בה ישראל חייבין להעמיד מהם גבאי צדקה אנשים ידועים ונאמנים שיהיו מחזירין על העם מערב שבת לערב שבת ולוקחין מכל אחד ואחד מה שהיה ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו. והן מחלקין המעות מערב שבת לערב שבת ונותנין לכל עני ועני מוונות המספיקין לשבעה ימים. וזו היא הנקרא קופה: ב וכן מעמידין גבאין שלוקחין בכל יום מכל חצר וחצר פת ומיני מאכל או פירות או מעות ממי שמחנדר לפי שעה. ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים ונותנין לכל עני ממונו פרנסת יומו. וזהו הנקרא תמחוי: ג מעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל שאין להן קופה של צדקה. אבל תמחוי יש מקומות שנהגו בו ויש מקומות שלא נהגו בו. והמנהג הפשוט היום שיהיו גבאי הקופה מחזירין בכל יום ומחלקין מערב שבת לערב שבת: ד בתעניות מחלקים מוונות לעניים. וכל תענית שאכלו העם ולנו ולא חלקו צדקה לעניים הרי אלו כשופכי דמים ועליהם נאמר בקבלה צדק ילין בה ועתה מרצחים. כמה דברים אמורים בשלא נתנו להן הפת והפירות שאוכלים בהם הפת כגון חמרים וענבים. אבל אם אחרו המעות או החמשים אינן כשופכי דמים: ה הקופה אינה נבנית אלא בשנים שאין עושים שררה על הצבור בממון פחות משנים. ומותר להאמין לאחד המעות של קופה. ואינה נחלקת אלא בשלשה מפני שהיא כדני ממונות. שנותנים לכל אחד די מחסורו לשבת. והתמחוי נבנה בשלשה שאינו דבר קצוב. ומתחלק בשלשה: ו התמחוי נבנה בכל יום. והקופה מערב שבת לערב שבת. והתמחוי לעני עולם. והקופה לעניי אותה העיר בלבד: ז רשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי. ותמחוי קופה. ולשנותן לכל מה שירצו מצרכי צבור. ואע"פ שלא התנו כן בשעה שגבו. ואם היה במדינה

כל זה נמצא פ"ק דבבא במרוא וכו'. פקק כחלם דהוריות משנה קרוז ללשון רבינו זכריהא: כמים ימנישו מהם וימנו. וכמו שזכרין בני העיר זה את זה לבנות להם בית הכנסת ולקנות להם ס"מ ושאר דברים כן כופין זה את זה על הצדקה ולהעמיד להם גבאי צדקה: ג והמנהג הפשוט היום וכו'. כך הוא המנהג בזמננו זה אבל תמהני מי נתן להם רשות לבנות התמחוי כיון שהוא שני במשנה בסוף פאה ובברייתא ריש בבא במרוא ובכמה מקומות בתלמוד מייתי לה. וי"ל כיון דפנה בהך ברייתא ורשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי וזמחוי וישעו הכל קופה:

ד בתעניות מחלקין מוונות לעניים וכו'. בפ' אחד דיני ממונות א"ר יתכן כל מענית שמלעין זו את הצדקה כאילו שופך דמים שנאמר דקד ילין זה ועמה מלמחם וה"מ גריפסא ומומרי אכל וזו ותני לן כן דהו דוקא שהיו רגילין לחלק להם פת ופירות ועני העניים להם מלוות אבל לא היו רגילין בך אלא שמחלקין מעות ומטעם לא הוו כשופכי דמים וימנו להם למחר שהרי לא נשענו עליהם העניים וכן נראה מפירש"י ז"ל ועממא דמסקהר הוא:

ה הקופה אינה נבנית אלא בשנים וכו'. פ"ק דבבא במרוא ברייתא כלשון רבינו ואמרין עליה מה"מ אמר רב נתמן אמר קרא וחס יקחו את ההבז וגו' שרומחא הוא דלא עבדי הא הימנו תמחוי מקיפו ליה לרבי תינא דאמר ר' תינא מעשה וימנה רבי עמי אחים על הקופה ועמי אחין לגבי היינומחא כמד הווי: ואינה מתחלקת אלא בשלשה וכו'. וא"ת מהאי עממא לא מהיה נבנית אלא בשלשה. וי"ל לפי שהיה יודע סכום של כל אחד ואחד כמה כפר"ת: והתמחוי נבנה בשלשה וכו'. שם בברייתא תמחוי נבנית ג' ומתחלקת בשלשה מפני שגביה ומלוקה שוין וכו'. ופירש רבינו כמו שחלוקה דיני ממונות כך גביה דיני ממונות שהרי אינו דבר קצוב. ורש"י ז"ל פי' שגביו וחלוקו שיהו בכל יום מידי יום ציוס לפיכך אין גבוי בשנים שלא יערכו לטרות לבקש את השלשה לחלק. ופירוש רבינו עיקר וכן פירש הר"ש:

ו התמחוי נבנה בכל יום וכו'. שם בברייתא והא דמניא לעניי עולם ה"פ אף לעניי עולם אם ימרכו עליהם והיינו דבעינן שלשה לפי שגריבין לגבות כפי מה שיתברכו עליהן עניי עולם וכן דקדמתי ללשון רבינו שכתב והקופה לעני אותה העיר בלבד משמע שהתמחוי אינו לעני אותה העיר בלבד אלא לכל העניים. וא"ת על מה סמכו ברוב הנקומות שממנין גבאי אחד. וי"ל כיון דטעמא הוי משום דלון עושין שרומחא פחות משנים ואמרין מתי שרומחא לפי שממסכנין על הצדקה עברר שבת והאדיתא לא נהגו למסכך על הצדקה וא"כ ליכא שרומחא וכיון שהוא קצוב כמה ימן כל אחד וכמה יתכן כל עני שלם בעלמא הוא אבל בלא עניים חדשים ורצין להלך להם לא יהיה בפחות משלשה:

ז רשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי וכו'. שם בברייתא ויש מי שכתב דוקא לעניי יבולין לטעום אבל לא לשאר דברים וכו' וכל האחרונים דמו סבדא זו והסכימו לדעת רבינו שיקולין לשנותה לכל דבר וכן נהגו ועממא משום דלג צ"ד מתנה משום דלג צ"ד מתנה לערוב לטרות לבקש את השלשה לחלק. ופירוש רבינו עיקר וכן פירש הר"ש: קאמר הא מגא ליה רישא לעשות קופה תמחוי ומה לי הא ומה לי שאר דברים עניים וכו' אי לרבי עניים קאמר למה לא יהיו הגבאין ראשין לשנותה דקתני בני העיר דוקא בני העיר ולא הגבאין: ואם היה במדינה חכם גדול וכו'. שם רב אשי אמר אלא תמחוי נמי לא צריכא דכל דקא אחי אדעמא דידי קא אחי ולמלן דבעינא יהיבנא ליה. ומתבבבא דמתי דכח רבינו חכם גדול לאו למימרא שאין בעיר גדול ממנו אלא אע"פ שיש גדול ממנו זה ממונה על כל דברי הצבור שהכל נוצין על דעתו הוא יכול לשנותה ולא תכירו הגדול ממנו: גבאי

בְּכִבּוּד שָׁמַיִם גָּבְרָה עַד תְּאוֹת גּוֹפֶשׁ לְאוֹר אֹדֶר הַדְּרִים

ספר בירת

מגדל עז

ברכות שמים

מאת

רבינו רבי יעקב מעמדין זצוק"ל

והוא חלק שלישי מן סידור
"עמודי שמים" ליעב"ץ

הוצאת אגודת ויסוקע
ע"ש הצדיק ר' משה ויסוקער
הדפסה שנייה • אדר תשע"ז
בני ברק ת"ז

ספר חסידים

אתר החכמה

שחיבר

רבינו יהודה החסיד

עם

העריכה

פירוש מדברי רבי סעדיה חלאוונה
רבי דוד גרינהוט ורבי דוד אפטרוד

ברית עולם

מאת רבי חיים יוסף דוד אזולאי

מקור חסד

מקורות ציונים ופירושים

מאת

ראובן מרגליות

מהדורה חדשה

בתוספת מפתח מורחב

הוצאת מוסד הרב קוק • ירושלים

18

עתר כלב שאינו נושך אם יכנס בבית אם חפץ יהודי לגרשו יגרשהו בשבט קטן אבל לא יזרוק עליו מים רותחים או להכותו במקל גדול או לדחות אותו בדלת או לעוורו לא יתכן [א].

76 תרעא יותר עון ההורג בחור הראוי להוליד ממי שהורג זקן וזקינה וסריס שאינם מולידים [א] ויותר עון שהורג שמזכה את הרבים מאדם אחר [ב] כי

רבו קודם לאביו לפדותו שהביאו לחיי העוה"ב [ג].

תרעב אחד היה לו שתי מניקות נכריות בביתו והיה ביניהן מחלוקת א"ל חכם למה אתה גורם בביתך מחלוקת אמר אם היו באהבה יהדיו שמא יגנבו לי אבל עתה אם אחת תראה מחברתה דבר רע תגיד [א] א"ל עליך נאמר (דברים כ"ב ח') ולא תשים דמים בביתך וכתוב (משלי ג' ה') ואל בינתך אל תשען שאתה גורם שמא זאת תמית את הילד שאותה מניקה או זאת ילד של זאת המנקת ואתה פשעו^{06/09/2018 09:00}ת המעלין עליך כאילו אתה עשית ונתת חרב בידם שנאמר (שמות ה' כ"א) ירא ה' עליכם וישפוט אשר הבאשתם את ריחננו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להרגנו.

תרעג לפני עור לא תתן מכשול (ויקרא י"ט י"ד) [א] שלא ירחץ אדם שהוא מוכה שחין עם יהודי אחר [ב] אלא א"כ יודיענו [ג] שנאמר (שם שם י"ח)

מקור חסד

תרע. [א] ע' חולין ז' ע"ב ובטו"ז יו"ד ס"ס קט"ז (רמ"א).

תרעא. [א] למדו רבינו מסוטה מ"ו א שלא הגיחו לעשות פירות כו' אלא מעתה זקן וסריס וכו' אלא מצות, אבל עכ"פ בבחור איכא תרתי שמונעו ממצות ומפירות דבנים (רמ"א), ויעוין בבראשית רבה פרשה כ"ב דמו ודם זרעיותיו וע' מעבר יבוק קרבן ראשית פ"י. [ב] להלן ס"י תרצ"ח ובהגהותי שם. [ג] בבא מציעא ל"ג א.

תרעב. [א] ע' פסחים ק"ג א אי נסבת תרתי נסיב תלת שמא תיעצנה השתים עליך רעה ותגלה לך השלישית.

תרעג. [א] ע' זהר קדושים פ"ה א ולפ"ע לא תתן מכשול כמ שמעו ובניצוצי זהר שם אות ח שזהו דלא כמ"ד שמקרא זה יצא לגמרי מפשטו ע' מנחת חינוך מצוה הל"ב, מנחת פתים או"ח ס"י קנ"ו, ראה בס' הרמב"ם והזהר הל' רוצח פ"ב הי"ד. [ב] ע' ויק"ד פט"ז ר"א אסור לילך במזרחו של מצורע ארבע אמות רשב"ל אמר אפי' מאה אמה, ולא פליגי מ"ד ארבע אמות בשעה שאין הרוח יוצא ומ"ד מאה אמה בשעה שהרוח יוצא, וע' גטין מ"ג א והא חזי למיקם קמיה וע' סנהדרין פ"ד ב דאוקמי כלפי זיקאן ומשני במנחל ומוכה שחין ור"ל שאו סכנתא לאוקמיה כלפי זיקא, ובכתובות ע"ז ב מ כ ר י ז ר' יוחנן הנהרו מזובי של בעלי ראתן [מזובים השוכנים על בעלי ראתן שקשות להביא אותו תולי על איש אחר — רש"י], ר' זירא לא הוה יתיב בזיקיה [במקום שתושב רוח אחת על שניהם — שם], ר' אלעזר לא עייל באהליה ר' אמי ור' אסי לא הוו אכלי מביעי דההיא מבואה, וביק"ר שם דר' מאיר לא אכל ביעי מן מבואה דמצורע, שקליפת הביצה מנקובת (ע' טו"ז יו"ד ס"י צ"ה סק"ב) וצרעת מחלה מתדבקת, ובוה גבין אמרם בחוסי ע"ז ה' ע"א ד"ה אלא כו' ומצורעים גמי לא הוי דהא בתוך המחנה היו יושבים כו' ובר"ן גדרים ז' ע"ב וליכא למימר שהיו מצורעין דהא כתיב בקרב כל ישראל כו' שתמה הגרצ"ח שם הרי לא נשנה או עוד פרשת מצורע, ולהאמור לא מטעם טומאה קאי רק לפי שהיא מחלה מתדבקת מעולם התרחקו ממנה, ויתישבו גם דברי התוס' יבמות ה' ע"א סד"ה ואכתי כו' אף למ"ד מצורע מוחלט מותר בתה"מ עדיין איכא משום שלום בית שתדור עמו בידעה כי כבר טהור גברא מנגע הצרעת, וע' ב"י לסוד אהע"ז ס"י ל"ט ע"ד התשב"ץ הטוען מום באשתו שהיא מצורעת וטמאה היא וכתב ר' שלמה מי הגיד לו ומי

(Kovod ha-Rav)

ס פ ר

כבוד הרב

קובץ מיוחד לחידושי תורה ועניני הלכה
בהשתתפות גדולי התורה וההוראה שליט"א

לכבוד מורנו ורבנו הגאון
מרן רבי יוסף דוב הלוי סולובייציק שליט"א

בעריכת
הרב משה שרמן
עורך משנה
הרב יוסף וואלף

יוצא לאור על ידי
הסתדרות תלמידי ישיבת רבינו יצחק אלחנן
נא יאָרק, תשד"מ

הרב משה דוד טנדלר
ר"מ, ישיבת רבינו יצחק אלחנן

בעיות בקדימה בהצלה: התקציב הציבורי ודיחוי נפש מפני נפש

76 הבעיה: התפתחות חכמת הרפואה נולדה בעיה של קדימה ברפואה בין בבחירת החולה ובכמות התקציב הציבורי לעניני רפואה. כל הידע החדש בהשתלת איברים וביצור תרופות חדשות כמו אינטרפירון (Interferon); מינוקלונל אנטיבודיס (antibodies); מונוקלונל (Monoclonal); סיקלוספורין (Cyclosporin); ופרוסטגלנדינס לריפוי מחלת סרטן, מקושר עם הוצאות גדולות, שאפילו חברה עשירה כמו בארה"ב, אין לה היכולת לאפשר לכל חולה לקבל אותם בעת הצורך. הבעיה היא יותר ממה שידוע בציבור הרחב. בכל בית חולים יש מחלקה לטיפול נמרץ (Intensive care) שבה מספר המטות הרבה פחות מן הצורך לפיקוח נפש של חולים בהתקפת לב או אחר ניתוח מסוכן. כיון שזכינו שהרבה בני ישיבה יראים ושלמים בקיום מצות ד', מכהנים כרופאים מומחים בכל בית חולים הכי מפורסמים בעולם, יש צורך מידי ליעץ ולהדריך אותם בדרכי תורת ד' בענין של קדימה בהצלה כשיש רק מכשיר אחד, או מטה אחת במחלקה זו והרבה חולים צריכים לאותו מכשיר או טיפול.

יש שאלה מוקדמת שאין בה כל הפטוס של „מי יהיה ומי ימות“ שיש בבחירת חולה אחד מהרבה שמבקשים עזרה אבל לא פחות רציני, והיא בהחלטת החברה או הציבור בעניני תקציב. אם באמת אפשר, לפי חוקי הטבע, להציל כמה נפשות ע"י השתלת כליות, או לב, או כבד, או ע"י שימוש במכשיר „דיאליסיס“, האם מותר לחברה להוציא כספם בשביל בריכות שחייה, או גן ציבורי, או לתמיכת מוסיקאים ואומנים ולכל האסתטיקה של החיים, קודם שיהיה עזרה רפואי לכל מי שצריך?

8 אבל מצד שני יש לתמוה על חסריט כזה שכל התקציב של כל בעולם יהיה רק לצרכי רפואה. האם זהו מושג של מלכות או ממשלה – מלך או נשיא על בית חולים ענקית. היחכן דבר כזה?!

9 ישנם שתי מקורות בש"ס משם יש להסיק שאין לפטוק לחברה כמו שפוסקים ליחיד בענינים אלו:

(א) נדרים דף פ': – „מעייך של בני העיר חייהן וחיי אחרים חייהן קודמין לחיי אחרים... רבי יוסי אומר כביסתן קודמת לחיי אחרים“.

ובשילתות דר' אחאי גאון [פ' ראה: קמ"ז] מפרש הגמרא וז"ל „וטעמא מאי, משום דשמואל דאמר ערבוביתא דמנא אחות לידי שיעמום... וכן הלכתא.“

והנה הלכה זו תמוהה מאד, איך אפשר לפטור עצמו מחיוב הצלה, ולראות במות חברו כצמא בטענה דאם יתן לחבירו מים לשתייה לא יהיה לעצמו מים לכיכוס בגדיו ובמשך של חדשים יבא לידי צער של שיעמום?

21

הנציב בהעמק שאלה משוה דין דרבי יוסי להירושלמי תרומות פרק דלר' יונתן שם אין להכנס אפילו לספק פיקוח נפש בשביל דאי פיקוח נפש של חבירו. וחש של „שיעמום“ אינו חשש של צער בעלמא אלא ספק פיקוח נפש שיחלה במחלה המתדבקת משום חסרון נקיון.

לענ"ד נשאר התמיהה ובודאי אם שנים הולכים במדבר ולאחד אין מים לשחיה ולהשני יש מספיק מי שחיה לשניהם רק שלא יהיה לו לכבס בגדיו אפילו ר' עקיבא יפסוק שחייב לחלק המים גם לחבירו. המחלוקת בב"מ דף סב. עם בן פטורה היא מחלוקת אם צריך ליתן לחבירו מים עכשיו – כיון שיש לו מספיק מים לשניהם לצרכי היום – ולא ידאוג מה שיהיה מחר – דשמא יודמן להם מים או יגיעו למקום ישוב, דאם אין שום תקנה להצלה מחר, אפילו בן פטורה יודה ד„חייך קודמים“, מה תועלת יש במה שימיה עצמו עם חבירו.

אבל בודאי החשש של שיעמום לא נכנס בהחשבון של ר' עקיבא וגם הוא יודה שמדיינים „באשר הוא שם“ רק שחולק עם בן פטורה וטובר שאין להכניס עצמו בספק פ"ג, דשמא לא ימצאו מים מחר – כדי להציל חבירו ממתה דאית.

אבל בסוגיא דידן דמעיינן של בני העיר זהו אחריות של חברה או מלכות או ממשלה לדאוג על העתיד הרחוק. בהגדרת חברה ומדינה שיש אחריות לדורות שעדיין לא נולדו, העתיד וההווה חד הוא, וא"כ אי"כיוס בגדים יביא במשך הזמן לודאי פיקוח נפש לא רק לספק פ"ג וא"כ הסכנה לפי חשבון החברה היא מידי ולא פוטנציאלי.

(ב) המקור השני בגיטין דף מה. במשנה וגמרא שם:

„אין פודין את השבוין יתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם“ ... אי בעיא להו – האי מפני תיקון העולם משום דוחקא דציבורא או דילמא משום דלא לגרבו ולייתי טפי?”

ורש"י שם מסביר „אין לנו לדחוק הצבור ולהביא לידי עניות בשבילו אלו“ [ובודאי ידוע לכל מעשה רב של מהר"ם מרוטנברג שפסק כן על עצמו הלכה למעשה].

אבל קשה מדוע לא? הרי אין מצוה גדולה ורבה מפדיון שבוים כמו שמסביר הרמב"ם במתנת עניים (ח: יו"ד) כל הלא תעשה והעשה במצוה זו.

אלא דאי יש דין מיוחד כשמדיינים בתקציב החברה שאסור להביא החברה לידי עניות שלא יהיה מספיק כספים לצורכי ציבור. שאין מושג של „מלך“ על בית חולים ענקית ו„החברה“ אינה רק אפשרויות למגבית לפדיון שבוים!

* * *

נחזור לבעיה של קדימה ברפואה בענין דיחוי נפש מפני נפש. זה ברור דאם יש לחולה אחד חרופה כמו אנטיביוטיקה להצלה נפשו ואם יחלק עם חולה אחר ימותו שניהם כבר נפסקה הלכה כר' עקיבא שחייך קודמים.

ובודאי טעה המחבר בעיץ אליעזר (ט': כ"ח: ג) בדבר משנה כשפסק להיפך וז"ל שם: „... תרופה מספיקה רק לאחד מהם יחלקו התרופה בין שניהם שאז בינתיים ירויח כל אחד חיי טעה ולאחר מכן רחמי שמיא מרובים ואולי תודמן עוד תרופה כזאת“ עכ"ל.

הג
כבר נפ
דיש סד
אז מקו

או
א' [אב
לשניהכ

זה
— בחיו

גג
נפש שו

וה
אבל לו
השאלה
ק"ו —
אבר נו
ושנית,
נפש [ט
פחד) ו

או
טילפן
שליט"
שיפגע

מ
לו, כמו
אברים
אפשרו
לתרומ
כמעט
אנו חי

הבעיה היא אם יש לצד שלישי כמו להרופא התרופה, את מי יבחר להציל? לכאורה כבר נפסקה הלכה זו בגמרא במס' הוריות דף י"ג. וכן ברמב"ם מתנות עניים (ח' י"ז-י"ח) ריש סדר של קדימה בהצלה והוא, "כל הגדול בחכמה קודם את חבירו - ואם שווים בחכמה אז מקדימין את הכהן ללוי וכו'".

אבל למעשה יש עוד שיקולים כמו שמסביר הפרי מגדים [משבצות זהב או"ח שכ"ח: א'] אם יש אחד שוודאי מסוכן ע"פ הרופאים - וזה ספק - ורפואה אחד אין מספקת לשניהם - דודאי דוחה את הספק".

זהו הבחירה המקובלת מימי מלחמת עולם הראשונה שנקרא "טריאג' (Triage) פירוש - בתירת מי שירויח יותר מהעזרה והאחרים ידאגו לעצמם.

וגם על החלטה זו יש לספק האם שיקול דעת הרופאים בכבוד החולי יש לסמוך בפיקוח נפש שאין חולקים אחר הרוב. ובדרך כלל כל שיקול דעת רופא הוא על פי מושג של "רוב".

הפרי מגדים שם מוסיף דוהו רק לגבי הצד השלישי שעליו לבחור הודאי ולא הספק אבל לגבי החולה עצמו ספק שלו עדיף מודאי של חבירו שמביא שם חשובת הרדב"ז על השאלה: "שלטון אמר לאחד הנח לקצץ לך אבר שאינך מת בו או אמית ישראל חברך שי"ל ק"ו - אם סכנת אבר אחד אינו דוחה שבת - ושבת נדחית מפני פיקוח נפש - א"כ סכנת אבר נדחה מפני פיקוח נפש [של חבירו]". והשיב הרדב"ז: ראשית, אין עונשין מן הדין. ושנית, בהלכות שבת, משמים הוא, אבל שיביא הוא אונס אבר אחד [על עצמו] מפני פיקוח נפש [של חבירו] לא שמענו. וגם לפעמים יש סכנת נפש באבר אחד שיצא רוב דם (או משום פחד) וספק דידיה ודאי עדיף מודאי של חבירו".

* * *

אני זוכר שלפני כשלושים שנה כשהגיע כמות קטנה של "פניסולין" לארץ ישראל, טילפן הרב הראשי הגאון ר' הרצוג זצ"ל למו"ח יבדל לחיים הגאון ר' משה פיינשטיין שליט"א לשאול חוות דעתו בדין של קדימה בהצלה. והחליטו ליתן התרופה להחולה הראשון שיפגע בו הרופא דרך הליכתו בבית החולים.

מענין לענין באותו ענין, יש כמה וכמה שיקולים אחרים. כמו הצלת מי שהחברה צריכה לו, כמו חכם בחכמת הטכנולוגיה או הצלת אשתו, בנו, אביו או רבו; וכן שאלות של תרומת אברים להשתלה לאחר מיתה שיש לרוץ עכשיו מחדש אם שייך לומר איסור ניוול המת כשיש אפשרות של פיקוח נפש של חבירו דלכאורה אין לך כבוד גדול מזה. וכן אם באמת מותר לתרום כליה מחיים ולסכן את עצמו כדי להציל בנו ממיתה ודאית, שווה בעיה רצינית ומידית כמעט בכל בית חולים בארה"ב. לכל שאלות אלו יש פתרון ע"י עין בדברי חז"ל שמפיהם אנו חייין.

L